

SANCTI LAMBERTI

EPISCOPI TRAJECTENSIS ET MARTYRIS LEODII IN BELGIO

VITA DUPLEX

AUCTORE SIGEBERTO GEMBLACENSI

(BOLLAND. *Acta Sanctorum*, Sept. t. V, p. 518.)

MONITUM.

Sigebertus, monachus Gemblacensis in Brabantia, qui in fine sæculi XI et initio XII floruit, in libro De illustribus Ecclesiæ scriptoribus, cap. ultimo sua etiam Opera recensens, hæc ait: Vitam quoque S. Lamberti, cum in primis urbane meliorassem, postea rogatu Henrici, archidiaconi et decani ecclesiæ S. Lamberti, defloravi comparationibus antiquorum juxta consequentiam rerum. Quamvis priorem, utpote simplicem, quidam magis amplectantur, et curiosius transcribant; est enim sensu apertior et verbis clarior. Vitæ secundo loco ab eo scriptæ, hactenus ineditæ, exemplar habeo ex collegio nostro Lovaniensi, cujus prima pars descripta notatur ex secunda parte Hagiologii Brabantinorum, collati ms. Rubecæ Vallis, ex quo etiam secunda pars alio caractere est addita. Titulus ei præfixus hic est: « Vita et passio sancti Lamberti episcopi secundum Sigebertum Gemblacensem. » Ex allegatis autem Sigeberti verbis dubitare amplius nequeo, quin Vita nomine Reineri vel Reneri, monachi ad S. Laurentium prope Leodium edita a Chapeavillo, Reineri non sit, sed ejusdem Sigeberti, primo scilicet loco ab ipso conscripta et laudata. Ratio manifesta est, quod præter insertas variis locis comparationes ex Veteri Testamento potissimum depromptas, unumque S. Lamberti in pueritia miraculum, cætera omnia in utraque Vita tam similia sint, ut non nisi paucis vocibus hinc et inde discrepent. Hæc vero discrepantia ipsi Sigeberto tribui potest, qui dum dictas comparationes priori Vitæ intexeret, unicum istud miraculum postea cognitum, cæteris adjungere, et aliquot phrases, ut fieri assolet, immutare facile potuit. Possem id adductis ex utraque Vita textibus hic demonstrare; sed ne longior sim, malo lectorem ad Vitam edendam cum edita a Chapeavillo conferendam remittere (989*). Addo tamen alterum argumentum, ipsius scilicet Reineri silentium, qui cum lib. II De scriptoribus monasterii sui opuscula sua, et inter hæc aliquot etiam sanctorum Vitas, sanctique Lamberti Triumphale Bælonicam recenseat, de ejusdem Vita ne verbe quidem meminit.

(989*) Utramque damus, EDIT. PATROL.

VITA PRIOR S. LAMBERTI

Sub Reneri, monachi Leodiensis, nomine edita in Gestis pontificum Leodiensium auctore Chapeaville, tom. I, p. 411

CAPUT PRIMUM.

De nobilitate sancti Lamberti, et quorum principum tempore natus sit.

Gloriosus vir Lambertus, æterno Regi martyr ac-

A ceptus et vero Sacerdoti sacerdos dilectus, insigni ex prosapia, Trajectensis oppidi vico, existit oriundus; cujus, ipsiusque majorum multa in Ecclesia Dei gratia, multa in Francorum republica gloria et fides

eminuit. Quibus inconcussa Christianitatis custodia inter orthodoxos augebat reverentiam, et carnis nobilitas per opulentiam rerum pariebat dignitatem sæculi, et inter proceres regni multam potestatem. Hanc generis claritatem, ad se de longinquo derivatam, pater et mater ipsius de proximo illustrabant. Is pater, scilicet Aper nomine dictus, in palatio regis inter illustres viros dignitate nobilitatis excellibat; matrem ejus, inter Francorum nobiles pernobilem, recepit a patribus posteritas vocatam fuisse Herisplindem.

Regnum autem Francorum regebat filius Mediani Lotharii Dagobertus, qui regnum Austrasiorum filio suo Sigeberto commiserat, eique tutores dederat, Cunibertum Coloniensem episcopum, et majorem domus Pippinum primum (990), patrem sanctarum Gertrudis et Beggæ.

CAPUT II.

Quod primum a S. Landoaldo nutritus sit.

Qualis hic puer in mundo foret, ab incunabulis Dei dispensatio præmonstrabat; quæque enim bonæ indolis rudimenta, quæque lineamenta pulchritudinis, in bonæ spei puero, solet præformare natura, vel, quod verius est, ipsius auctor naturæ, hæc omnia jam in ejus infantia apparebant, quia jam et membris formosus et pro ætate, inter cognatos et famulos, vultu et affectu benignus esse videbatur, ac per hoc omnium dilectione dignus.

Unde pater ejus, non ingratus Deo, qui tantum sibi de filio promittebat, divinæ voluntati suam contempnerat voluntatem, et filium divino mancipat servitio, ad quod eum jam quodammodo videbat aspirare. Et quia doctrinam vim promovet insitam, rectique cultus corpora roborant, sanctum sancto filio magistrum elegit, ne simplicem oculum discipuli tenebraret aliqua culpa magistri.

Initiandum ergo studio litterali commisit eum Landoaldo, viro satis spectato sapientia et scientia, sanctitate et industria. Hic Landoaldus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter fuit, et quia sanctitate, ut dictum est, et scientia præminebat, a Martino papa Romanorum sancto Amando Trajectensium episcopo ad auxilium exercendæ prædicationis deputatus, ad Gallias venit, et ordinatus Trajectensis Ecclesiæ archipresbyter, ibidem Deo militabat, sub sancto Amando episcopo; et quia idem episcopus, studio prædicandi, se expedierat episcopali sarcina, ipse vices episcopi diligenter et opportune supplebat, et per novem annos rexit Ecclesiam episcopo vacantem, donec Remaclus cathedram Trajectensis Ecclesiæ suscepit.

CAPUT III.

De fonte per orationem sanctorum proavcto.

Landoaldus teneros annos sancti pueri paterno

(990) Hic Pippinus filius fuit Carlomanni, qui, uxore capta ex gente Aquitania Sueva, Suevos alioque Germaniæ populos, bello vicit. Hinc tres fuere liberi filiz, Begga : et Gertrudis, quarum hæc

A sinu suscipiens, ad normam sanctæ vitæ informabat primævæ ætatis mores.

At vir illustris Aper, ut filium suum Lambertum faceret tenaciorem propositi, fundum suæ proprietatis, vocabulo Wentershovium, jure perpetuo delegavit illi, illiusque tutori Landoaldo, ut, ecclesia ibi constructa, tanto instantius vacarent, ille docendi studio, ille discendi, quanto remotius degerent a sæculi vanitate.

Ubi dum insisteretur in ædificanda ecclesia, artifices super penuria potabilis aquæ conquerebantur quia ibi aqua, ex palustri colluvie collecta, eos bibentes magis torquebat amaritudine quam aliqua suavitate refocillabat. S. magister sanctiorque magistro discipulus, fidem habentes in eum qui amarum aquis de mari dulcedinem indidit (*Exod. xv, 25*), et qui aquas etiam de petra præduxit (*Exod. xvii, 6*), communicato voto, pariter exorant pietatem Omnipotentis. Invocato ergo S. Trinitatis nomine, baculo designatur locus in modum S. crucis, (res mira, sed fidei non inusitata!) fons illi emanavit limpissimus, qui et aperuit quantum sancti apud Deum possent, et incolis ex tunc et modo omni usu habilis fuit. Cujus beneficii memoriam, dum patres generatim narrando transmittunt ad filios, merita sanctorum accumulunt, dum per eos nomen Domini benedici faciunt. Ita Lamberto et Landoaldo, *diligentibus Deum omnia cooperabantur in bonum*, qui, ut essent sancti, *secundum propositum Dei vocati sunt* (*Rom. viii, 28*).

Et puer quidem strenuus, jam tunc nitens totis viribus fieri vir perfectus, quantum sub ferula sancti magistri profecit, quam puro pectore adhibuerit pietatis ac scientiæ verba, otiosum est hic inculcare verbis, cum fructum tam proficui laboris, adhuc hodie passim exuberare videamus.

Sub Landoaldo felix adolescens non leviter exercitatus ad genitorem regressus est. Nec est facile dictu quo uterque affectus sit gaudio, dum ei filius, paterno affectu, et pater pro filii profectu gratulabatur.

CAPUT IV.

Quod a S. Theodardo Lambertus instructus sit.

Sancto Theodardo Trajectensium episcopo substituto, commendatur etiam huic Lambertus a suo patre, ut ad ejus exemplar erudiat, qui in Ecclesia et in curia multum videbatur suspiciendus.

Ex cujus viri latere adeo profecit ut in cunctis negotiis, non tantum exemplo, sed etiam miraculo esset omnibus; erat enim vere dignus, aspectu amabilis, colloquio affabilis, in recta conversatione et omnibus conformi, vix ulli imitabilis. Parvipendebat præsentia, veluti deoverat in pueritia, æstimans pro nihilo omnia, præter quod erat æternæ salutis

est postea relata in numerum sanctarum; filius Grimoldus, qui patre mortuo dux factus, reipublicæ præfuit. BARLANDUS In chronico, cap. 1.

gratia; cœlestibus animo inhærens, sese holocaustum Domino mactabat.

Sed quid opus est hinc inde quæritis laudationum lucis illum colorare quem sapientia ipsis coloravit virtutibus? Superfluum est extra quærere materiam laudis, cum eum Creator ad tantam formaverit gratiam ut in toto corpore ejus vix surrepserit aliqua naturæ menda; in animo vero ejus, vix aliqua nociva macula apparuerit.

CAPUT V.

De habitudine corporis sancti Lamberti et dotibus animi.

Quia tamen oportet eum laudare, ut ex vero eum laudemus decet. Is qui habitudinem corporis ejus aut novit, aut ab his qui eum noverunt didicit (991), scripsit eum fuisse fortem, velocem, multum agilem, firmum in bello, forma præcipuum, statura procerum, facie decora, cesarie formosa, inclytis oculis, manibus honestis, digitis longis, carne candida, ut a planta pedis usque ad verticem capitis esset irreprensibilis.

Et, ut veniamus ad bona animi, erat charitate plenus, castitate præinctus, fundatus in humilitate, opportune orationi, opportune lectioni, opportune negotio sæculari vel rei familiari intentus. Ecce, vides hominem adeo donis gratiæ, adeo donis naturæ ditatum ut dicas eum in virum perfectum formatum a Deo. Ecce, inquam, habes hominem, cuivis personæ habilem conformari, in quo, si attendas ea quæ sunt laici, quid de laico ei defuisse dicas? si quæras quæ sunt clerici, totum clericum invenias.

His rebus facile comparatum erat ut omni honore omniumque amore dignus judicaretur. Per hoc ita Theodardo episcopo erat cordi ut præoptaret eum sibi eligere successorem, nisi sciret apostolica auctoritate esse decretum (992) ne sacerdotes audeant alios, designatis nominibus, sibi subrogare, ne episcopatus non divinum munus, sed hæreditarium putetur esse compendium, et ne quisquam quod Dei est putet homini deberi. Porro in aula regis non levis erat ætimatio de Lamberti nomine, quem et regalis sollicitudo et procerum multitudo reverebatur.

CAPUT VI.

De relato corpore sancti Theodardi.

Theodardo præsule per innocentiam viam ad gloriam martyrum perducto, Vangiones, in quorum territorio mortem oppetierat, non credebant hoc fortuito accidisse, sed Dei, sua inter omnia disponentis, nutu; præsens novi martyris tutamen sibi procuratum esse sperabant. Ideo non patiebantur corpus ejus asportari a sua parochia, cujus præsentia optabant æternaliter gloriari.

Hæc acerbitas rei nimium perculerat Trajectenses,

(991) Godeschalcum intelligit, qui ex Thiedoeno, S. Lamberti famulo, et habitudine corporis illius, et animi virtutes scribit se cognovisse in Vita S. Lamberti, cap. 5.

A et Lamberti mentem plus, credo, omnibus consternaverat; sed ipse temperans dolorem, quippe, in quo, post Deum, tota urbs inclinata recumbebat, ad repetendum præsulis corpus se accinxit. Ea primo frustratus, non destitit, sed toto animo et sensu suo, ad explendam operam suam usus, rem effecit ex sententia.

Relatum itaque sancti corpus, in villa publica, Legia tumulavit, præsciens quod eam divinitas, ipsius etiam sanguine et nomine specialiter consecrandam, prævidebat, et ad ampliandam martyrum gloriam parabat in urbem ampliare.

CAPUT VII.

Quod ad episcopatum electus sit.

Quis Trajectensium Ecclesiæ substitui deberet episcopus, multum deliberabatur in Ecclesia Dei, multum super hoc in aula regis Hildrici tractabatur, qui, mortuo patruo suo Sigeberto, regnum Austrasiæ a patre suo Clodoveo acceperat. Jamque paulatim sermo, de palatio ad ecclesiam, ab ecclesia ad populi frequentiam discurrebat nullum Lamberto meliorem esse, ac per hoc nullum episcopatu Trajectensium esse digniorem, ei competere, ex canonica auctoritate, ut in Ecclesia sua fructum militiæ suæ perciperet. Cum palatio concordat Ecclesia, consentit clerus cum populo, unum optant omnium corda, millia populi uno ore acclamant. Se illi oneri negat esse parem, ac per hoc magis cogi meretur. Tandem vir, ditatus honoribus sanctimoniam, illustratus commerciis parcimoniam, annuit unus omnibus morigerari, ut omnes de se uno in Christo gloriari possent.

Adeptus culmen religionis perpetuæ, studuit pietatis augere opera, qui pontificali auctus erat infula. Mactabat omni die holocaustum Domino non ex pecore alieno. Consilium et opus suum semper ad Deum convertebat, cor et pedes dirigebat ad evangelizandam pacem. Septem quippe dona Spiritus sancti quæ Christo substantialiter insunt, huic quoque, pro captu humano, accidentaliter aderant. Spiritus consilii in eo vigeat egregie; et quidquid agebat, spiritu sapientiæ moderabat. Rex vero Hildricus, videns eum cunctis præstare, plura eum habebat cunctis regni primoribus ipsisque episcopis, eique apud animum suum, apud aures et os suum, primum locum dabat, et cujus cor credebatur Spiritus sancti oraculum esse, cujusque linguam habebat pro veritatis organo, ei ultro dederat amicitiam suæ summam, eumque sibi a secretis fecerat, qui, ut fertur, erat ei etiam a commentariis; unde a corde et ab ore illius, omnis Austrasia pendeat, eumque tota regalis curia reverebatur.

Frater quoque, Hildrici regis Theodoricus, qui in parte Franciæ, quæ Neustria dicitur, regnabat, præsentiam appetebat Lamberti, et inter proceres

(992) Habes hoc decretum: *De filiis presbyterum ordinandis vel non*, cap. 7. Non minus, inquit, observato apostolici rescripti decreto, quod successionem in Ecclesia Dei hæreditariam detestatur.

et amicos suos, ei servabat gratiæ copiam, et; si quid in regno suo auctorizandum erat, non putabatur satis ratum fore, nisi etiam Lamberti approbatum esset consilio.

CAPUT VIII.

Qui fuerint episcopi et abbates contemporales S. Lamberti.

Ipsi sane Francorum reges, Theodericus et Hildricus, quamvis pro simplicitate minus per se sapient, in hoc tamen sapiebant, quia audiebant sapientes: primus enim sapientiæ gradus est, sapere; secundus, audire sapientem. Unde, quia Lamberti, tam sancti et tam prudentis viri aliorumque sanctorum episcoporum consilio disponebant regni negotia, erat in utroque regno pulchra rerum facies, et prosperabatur fides Ecclesiæ.

Erant quippe tunc temporis sancti episcopi, qui, scientia præditi et sapientia, sancte et juste secundas regni partes administrabant. In his præeminabant Andoenus Rothomagensis, Austrigisilus Biturigensis, Eligius Noviomensis, Vindicianus Cameracensis, Audomarus Tervanensis, Leodegarius Augustodunensis, Faro Meldensis. Inter hos emicabat Lambertus, aureum sidus Ecclesiæ, velut inter ignes luna minores emicat. Hos Lambertus suspiciebat ut patres et natu majores, eosque imitando, a singulis eorum aliquid gratiæ hauriebat. Porro illi Lambertum præcordialiter amabant, ut filium jam de flore ætatis fructus emittentem, eique post se, quasi ex hæreditaria successione, regimen Ecclesiæ competere gaudebant, quem justum ante Deum et homines videbant, sine querela, in omnibus incedere (*Luc. 1, 6*), et ire in dies de virtute in virtutem.

Erant præterea etiam abbates, et tunc et nunc nominabiles sanctitate, Bertinus, Philibertus, Wandregisilus; Ursmarus Lobiensis in tironem Christi adolescebat. Hi erant Lamberti contemporales, tales erant ejus contubernales. Hi, ut cherubim, virtutum suarum alas concutiebant, aliter ad alterum, et in laudem Dei, orbem terræ commovebant (*Ezech. 1, 11*). Horum meritis diu tranquillata est Ecclesia Dei, diuque status regni prosperatus est.

Postmodum, propter populi torporem, dormiente Jesu in navi sanctæ Ecclesiæ, ecce, *motus magnus factus est in mari* hujus mundi (*Matth. viii, 24*). Facile est causam tanti motus ediscere.

CAPUT IX.

De interfessione Hildrici regis.

Theodericus et Hildricus fratres bipartitum Franciæ regnum regebant, sed quia Theodericus hebetior ingenii erat, Ebroinus major domus, simplicitate ejus abusus, commovit in regem odia totius populi; Franci enim, alienam invidiam in Theodericum retorquentes, dejiciunt eum regno, et fratrem ejus Hildricum ex Austrasia invitantes, eum sibi regem præficiunt. Quos quandiu habuit Hildricus, moderate, potenter utrique regno præfuit. Ubi et ipse modum excessit, insolentius agens, diu contra

torrentem brachia tendere non potuit, nam, quia severior justo, quendam nobilem Francorum Bodilonem contra legem cædi fecit ad stipitem ligatum, ab eodem Bodilone in venando exceptus, interiit. Theodericus totum regnum recipit, recrudescit malicia Ebroini, quoscunque reperiunt favisse pertinacius partibus Hildrici, hos pessumdant, trucidant, privant honoribus, mulctant proscriptioe, relegant exsiliis.

CAPUT X.

Quod episcopatu S. Lambertus privatus sit.

Quia Hildrico nullus fidelior, vel amicier fuit quam Lambertus, totum pondus tribulationis super eum incubuit; videbatur enim nihil actum fuisse morte Hildrici, si intimus Hildrici Lambertus impunitus abiret, de quo certum tenebant quod nunquam factioni iniquitatis suæ assentiretur.

Ideo consilio Ebroini, a rege Theoderico, convocata ad synodum episcoporum turba, qui, quasi *canes muti, non valebant latrare* (*Isa. lvi, 10*), contra falsitatis testimonium alios episcopos exordiant. Et, ne quis in regno vel Ecclesiæ restaret qui pro veritatis defensione fidei clypeum auderet erigere, vel exemplo vel instinctu Lamberti, qui præ cæteris et pro cæteris liberius injustitiæ adversari audebat, omnes diaboli complices insurgunt in Lambertum, veritatis amicum, et concinnatis injustitiæ causis eum ab episcopatu deponunt.

Fertur Coloniensis episcopus conspirasse huic pravorum factioni, zelo invidiæ ductus, et primores populi, data pecunia, ad odium Lamberti concitasse, qui etiam clericum Ecclesiæ suæ, Pharamundum ad episcopatum Trajectensem, contra jus et fas, passus est promoveri. Qui miser, quia *abiit in concilio impiorum, in cathedra pestilentiæ sedit* (*Psal. 1, 1*), de quo quid aliud poterit dici, quam quod Veritas dicit: *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro; qui autem intrat per ostium, pastor est ovium* (*Joan. x, 1, 2*); *Fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat* (*ibid., 10*).

CAPUT XI.

Quod Stabulaus monasterium expetierit.

Lambertus pastor bonus, exemplo Pastoris essentialiter boni, paratus dare animam suam pro ovibus suis, non ut mercenarius fugit (*Joan. x, 11, 12*), sed declinavit procellosum domesticæ persecutionis naufragium; et clementer sérans cuncta, præsulatus liquit sceptrum, commendans curam ovium ei qui lavit baptismate ac redemit sanguine.

Expetens ergo Stabulaus monasterium, a Sigeberto rege fundatum ante aliquot annos, et pro fervore sanctæ religionis, ubique nominatum, monasticæ quietis portum elegit, ibique per septem annos angelicam duceas vitam, habitavit secum. At ex omni ecclesiasticæ familiæ numero, duo tantum pueri ejus obsequio adhæserunt, quorum alter, Theodoenus nomine, illi qui primus scripsit Vitam sancti viri, relator verax et testis idoneus operum

ejus fuit. Ecce, habemus virum, ad exemplar virtutum omnibus propositum, qui sciens quod solum summus Magister a se discere mandarat, in humilitate, mitis corde et in patientia sua, quærebat requiem animæ suæ (*Matth. xi, 29*), in obedientia vero se cohæredem suo Christo conformabat, qui obedivit Patri usque ad mortem (*Philip. ii, 8*).

Quale, rogo, erat videre virum nobilem natu, nominabilem sanctitate, præsulem officio, rebus olim potentem, in tantillo temporis agentem jam probatum monachum, quod vix quilibet alter posset assequi multa annorum quantitate? Revera, non eum plus nimio res delectavere secundæ quem mutæ non quassaverunt; nunquam enim amittitur sine dolore quod cum amore possideatur. Qui cupit, ille etiam metuit; qui metuit, nunquam liber vel securus vivit. Lambertus noster nihil mundi doluit perdere, quia nihil concupivit, ac per hoc semper securus sui fuit, et liber in Christo. Amotus ab episcopatu per injustitiam, quando expostulavit de irrogata sibi injuria, quam appellavit personam? Ad cujus se audientiam addixit? Cui jurisperito suam commisit causam? Nullum regno vel Ecclesiæ scandalum concitavit, suæ ruinæ nullius voluit miscere ruinam, soli Deo causam suam revelans; dicebat quod Filii Dei ad Patrem dicebat per Prophetam: *Exsurge, Domine, et intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam (Psal. xxxiv, 23)*.

CAPUT XII.

De obedientia et humilitate sancti Lamberti.

Jam nunc videamus in uno testimonio obedientiæ quanti æstimata sit Lamberti cœnobialis conversatio. Tendens semper ad perfectionem, augebat aliquid ad servitutis suæ pensum, sciens quidquid supererogaret, a vero Samaritano sibi reddendum esse; unde noctibus canonicas vigiliis præveniens, solvebat Deo privatas excubias.

Ad hoc una noctium, dormitorio volens egredi, inquietavit fratres dormientes, altero sandalio a manu sibi elapso. Qui sciens quod ex censura regulæ adire deberet crucem qui fratrum quietem turbasset, statim, uno tantum aspero indutus cilicio, clam lecto exsilivit, et dicto citius, ad nutum indignantis abbatissæ, sandaliis et quæ habebat in manibus relictis, nudis plantis, discalceatis pedibus, pene nudus, crucem adiit, ibique psalmis et hymnis intentus, pernoctavit immobilis.

Hæc crux lapidea erat, inter oratorium et dormitorium, ad hoc statuta ut, respectu ipsius crucis, hi qui erant Christi, carnem suam devotius crucifigerent cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v, 24*), et, si quando graviusculis delinquerent excessibus, ad hanc addicti regulariter pœniterent.

Frigis noctis illius gelu exasperabat, et nix, cum large deflueret, non tamen ultra talos præsulis ascendebat. Tota prorsus hiemalis facies nimis horrebat; sed ille mitissimus, quia ardebat plane interius flamma paraclæti Spiritus, idcirco exterius frigidus

A non sensit cruciatus. Cœlum ejus patuit precibus, et oratio ad supernos pervenit auditus. Ipso interim canente versu n psalmi: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? (Psal. xli, 3)* solito citius cantum dabant galli.

Fratres surgunt ad præscripta vigiliarum munia, et post hæc domum introgressi, accendunt ignem copiosum. Inter calefaciendum, abbas inquit, ubinam sit Lambertus, qui fratrum conventui desit! Unus fratrum dixit Lambertum esse, qui regulari iudicio, per intempestam noctem, cruci sit addictus. Abbas expavescit, et ire fratres ad eum revocandum urget. Eunt, eumque canentem offendunt: *Cor contritum et humiliatum Deus non spernit (Psal. l, 19)*. Eo revocato, advolvitur ejus genibus abbas, et omnis congregatio. Abbas se incusat, et culpam excusans, veniam de ignorantia vel intemperantia postulat. Lambertus accusator, sui, imputat sibi culpam, nihil esse dicens quod eis ignoscat. Fratres benevolentiae ejus recompensant gratiam, et balneum illi parantes, vestimenta ejus mutant. Inde manus ejus pedesque exosculantes, gratulantur ei unanimes, dicentes hoc factum esse pro ejus agenda gloria.

Egregius vero præsul, expansis in cœlum manibus, fratres sic benedixit:

*Θ Deus omnipotens, caelestia lumine complens,
Qui cœlum, terras, pontum ditione gubernas,
Ut sint cuncta tuis in tempore subdita votis;
Hos, exposco, tuos benedic per sæcula, seruos,
Protege ab insidiis, serva virtutibus almis,
Donec te videant, et cœli regna prehendant,
Te tribuente, Deus, qui nunc et semper in ævum
In triplici virtute tui benedictus haberis.*

CAPUT XIII.

Quod ad episcopatum revocatus sit S. Lambertus.

Evoluto septennio, tandem Altissimo placebat ut, post horridam et diuturnam tempestatem, cœli faciem serenaret. Pippinus secundus, Ansigisi et Beggæ filius, ubi cunctos qui inter se concertando Franciam discindebant viriliter vicit, solus sub Theoderico rege, totius Franciæ principatum obtinuit, et perturbatum regni et Ecclesiæ statum disposuit meliorare.

Cui, inter alia, hæc laudis materies occurrit: Trajectensis mercenarius Pharamundus, tandem justa cleri et populi abdicatus sententia, non tantum ab Ecclesia Trajectensi, sed etiam a tota provincia expellitur. Illico omnium ad cœlum tollitur oratio, omnium ad principem Pippinum oratio dirigitur, ne amplius Trajectenses pii Patris Lamberti careant solatio. Placet justa petitio principi, et edicit pastorem ovibus suis restitui. Ita miles emeritus, permaxima tribulatione purgatus, omnium suorum vocibus attollitur, et in cathedra Trajectensium decenter relocatur. Et merito, quia in corde illius erat sinceritas et legis plenitudo; in ore illius veritas et pulchritudo.

Quanta super ejus reditu fuerit exsultatio omni

ordini, ætati et sexui, quantum clerici et monachi, A quantum advenæ et peregrini, quantum senes et pueri, quantum juvenes et virgines in sua unusquisque causa fuerint jucundati, cujuslibet etiam disertis non sufficeret lingua, si vellet currere per singula.

Regressus igitur vir apostolicus ad propriam urbem, depravatam a pseudochristianis, ecclesiasticæ institutionis reparavit normam.

CAPUT XIV.

Quod S. Lambertus Taxandriam ab idololatria liberaverit.

Malens ergo esse quam dici episcopus, superintendebat instantius sibi, et universo gregi, non subterfugiens quominus omne consilium Dei annuntiaret omnibus (Act. xx, 27, 28), timensque servi mali et pigri notam, qui reposuit in sudario pecuniam domini sui (Luc. xix, 20), nihil remissi faciebat cordi, et corpori suo, sed urbes et municipia lustrabat, et per corda, ligonibus verbi exulta, semen vitæ in tempore jaciebat. Aliquando etiam limites sæ diocesis excedebat, ne a Domino diceretur servus inutilis, quod id solum fecerit, quod facere debuerit.

Erat in proximo provincia Tessandrorum, ubi adhuc vigeat idololatria. Et dolens fortis Christi athleta, hostes Christiani nominis de tam contiguo, adversari regno Regis sui, armis fidei accingitur, et calore virtutis inflammatus, crebris eos assultibus læcebat. Et oblata eis pace Domini, ea tentabat omnimodis si quomodo super filios pacis et pax sua requiesceret (Matth. x, 13); nunc verbi dulcedine eos mulcebat, ut ad viam veritatis errantes adduceret; nunc ultro se ingerens bello, templa et simulacra gentilium destruebat, ut quavis occasione fremitus eorum compesceret. Illi fremebant, ut barbari, et eum, ut bestię ferocissimæ, discernere cupiebant. Aliquando tamen, humanitatis respectu adducti, attendebant virtutem, et pietatem sancti viri, qui quod prædicabat ore opere explebat, et eum imitari volentes, patiebantur se ab eo in fide Christi confirmari. Ita belligerator Christi paulatim abolens ab eorum cordibus barbariem gentilitatis, inescabat eos ad Christianitatis mansuetudinem, et idololatriæ fetorem removens, spargebat ubique bonum Christi odorem (II Cor. ii, 15). Nec ante destitit signifer D Christi quam omnem illam gentem, de regno diaboli abactam, ad regnum Regis regum transduxit.

Hæc est, Christe, tua gratia; hæc est boni militis tui constantia, qui, opus apostolicum aggressus, ad castra tua tam insignem adduxit triumphum. Ecce Tessandriæ apostolum, merito apostolis et apostolicis viris conferendum. Cum enim ad judicandum venerit Princeps pastorum, et quisque pastorum ei repræsentaverit quotam partem mundi sua prædicatione adduxerit ad fidem, hic pastor noster inter pastores non inanis apparebit, sed etiam ipse multos, suo labore ab idololatria vel malitia retractos, post se trahet, et accipiet multiplicem coronam gloriæ.

CAPUT XV.

Visio sancto Lamberto ostensa, de sepelienda sancta Landrada.

Quam gloriosus sit Deus in seipso, nullo modo deprehenderetur ab hominibus, nisi aliqua mirabiliter in sanctis suis operarentur, per quæ a nobis intelligatur vere esse mirabilis.

Francis Pippino principante, construxit cœnobium in villa Belisia sancta Landrada virgo, per omnia sancti Lambertus consilio animata, et usa auxilio. Quæ imminente die sui exitus, ut parata ad nuptias Sponsi intraret, cum accensa honorum operum lampade, accersivit familiariter eundem sanctum Lambertum, ut ab eo vitæ viaticum acciperet. Accelerante viam sancto viro, illa interim soluta est carnis ergastulo. Sed Deus, cui nihil gratius est fraterna charitate, nec illum, nec illam passus est privari fructu mutæ amicitie.

Nam in veniendo jucunda præsul apparuit visio. Ante oculos jacentis, et quasi per exstasim semivigilantis astabat clara videri ipsa Christi virgo Landrada, eumque amicabilem vultus et oris gratia compellans: Unde, inquit, tibi, o mi amice, hæc insolita mei incuria, ut te, ad me visitandum, tanta tenuerit mora? Lambertus, præterdens affectum familiaritatis, reddebat hæc verba excusationis: Me nec incuriæ, nec moræ incusare habes, quem ad te venire maturantem, prævenit ocior mortis tuæ necessitas. Ecce, quia adsum, et tu jam intrasti in gaudium Domini tui (Matth. xxv, 21), justa tibi solvam ex debito; tu, quæso, mihi indica quo in loco corpus tuum ex tuo placito sepeliam. Et illa: Suspice, inquit, in cœlum, et diligenter illum in terris locum notato in quo videris modo per micantem lucem cœlitus, apparere sanctæ crucis signum. Lambertus eam monstrantem sequens oculis et mente, ecce videt locum in terris cœlesti luce designari in modum sanctæ crucis, et ab ore colloquentis sibi virginis, hæc ultima verba accipit: Hunc, Lamberte, locum tibi cœlitus insinuat, scias olim delegatum a Deo meæ sepulturæ. Hac vice sermonum sancta virgine cœlo recepta, vir sanctus, somno solutus, applaudebat sibi de cœlestis visionis miraculo.

Locus autem qui cœlestis lucis signo irradiabatur, Wenershovum erat; quem ipse sanctus Lambertus, a sancto Landoaldo inibi nutritus, prima sui tirocinii indole insigniverat.

Lambertus tanto quidem properantius maturabat viam, quanto sciebat hoc Deo et sponsæ ejus fore gratius. Et veniens Belisiam tardius voto quam pedibus (animo enim cupienti nihil satis festinatur), visionem omnibus pandit, eosque ad illam exsequendam nititur flectere quam potest blandius et facundius. Omnes contra unum reclamant, omnes uno ore tumultuando conclamant: Absit, Lamberte: absit, o præsul beate! Hic ipsa sancta virgo a te Deo consecrata fuit; hæc ecclesia, ejus opera et in pensis constructa, a te per eam est dedicata; hic omnia ejus, per te, ab ea Deo relicta sunt; hic Deo famu-

lantium turba, per eam, et per te adulta est; et ubi dignius ossa ejus quiescent quam hic, ubi præsentialiter tot honorum ejus operum apparent testimonia? Et hæc quidem omnia, etiam tuæ sanctitatis merita, Lamberte, accumulans, dum per tuæ pastoralitatis studium, hic et merito et numero aucto fidelium populo, fidei et virtutis exuberant dona.

Lambertus offensus pervicacia omnium: Gratum est, inquit, præesse civibus, sed grave est omnibus placere. Ecce, quia sermo Dei et meus non capit in vobis (*Joan. viii, 37*), vos omnes invitus sequar; certus sum tamen quia cœlestis oraculi non deerit effectus.

Lambertus igitur, sepulta sancta virginis, magis ex populi quam ex suo placito, animo fluctuabat, hinc de cœlesti oraculo certus, illinc incertus de sepulto virginis corpusculo. Ob hoc, omni orandi modo se addicens, quærebat rem ab eo cui nihil impossibile esse sciebat (*Luc. i, 37*). Sic exacto triduo, convocato populo, ait: Virginem Christi pridem defunctam, vestro etiam judicio, magni dico fuisse meriti, et ideo duco non leve esse quod ab ore ejus, jam cum Christo regnantis, mihi indicatum teneo. Ideo, ne gravemini quod precor, ut aperta virginis tumba, rem ipsam oculis experiamini. Ab omnibus obeditur ei, tumba aperitur, sed nihil reperitur de sancto ibi sepulto corpore, cum ipso sarcophago alias transposito. Expallet vultus omnium, solus Lambertus gaudet, et attonitos paterne demulcens: Quia, inquit, diffidentiam vestram experti estis, jam nunc Dei mirificentiam experiamur, et in loco mihi designato, sancti corporis glebam quæramus. Eo duce, Wentershovum curritur; qui, mente et oculis relegens cœlestis signi ostensa sibi vestigia, ostendit locum beneplacitum sanctæ virginis. O rem novam! ibi sancti corporis glebam, cum ipso sarcophago, transportatam inveniunt, tam composite tamque decenter relocatam ut nulli esset dubium angelico ministerio sanctam virginem illuc translata fuisse.

Attollunt cuncti Dei virtutes, super omnia prædicant fidem et meritum gloriosi Lamberti, *cujus conversatio jam in cœlis erat* (*Philip. iii, 20*), quamvis corpore adhuc teneretur in terris, in quo videbant impleri illam Domini vocem: *Omnia possibilia sunt credenti* (*Marc. ix, 22*). O virum dignum Deo, cui nihil deest ad perfectionis cumulûm, paratum ascendere etiam ad illam charitatem, qua *majorem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis!* (*Joan. xv, 13*). Quam enim majorem gloriam daret Rex suo merito militi, quam ut coronatum martyrio, donaret luce æternæ quietis.

Nos, ut extremam manum operi imponamus, jam nunc passionis ejus vexillum erigamus.

CAPUT XVI.

Quod Lambertus Pippinum arguerit pro illicito matrimonio.

Pippinus, ut prædiximus, principabatur egregie

A super omnes principes Francorum; cujus gloriam augebant crebri victoriarum tituli. Quem ad virtutem incitare poterant saltem deducta ab utroque parente nobilitas et sanctitatis monumenta.

Ut enim sileam de sanctitate Gertrudis materteræ ejus, vel Clodulphi, filii sancti Arnulphi, Metensis episcopi, qui fuit patrinus ipsius, quis sanctæ Beggæ, matris ejus, vitam non miretur? Quis nesciat sanctimoniam paterni avi ejus Arnulphi, qui primo major domus regis, post, Metensis episcopus, et in vita et in morte mirabilis mundo fuit? Jam vero etiam filiorum ejus potentia vigeat in regno, e quibus Drogo dux erat Campanensium. At Grimoldus, hæreditarium patris principatum expectabat. Hos illi genuerat legitima sua conjux Plectrudis.

Et cum Pippino nihil gloriæ, nihil potentia vel felicitatis deesset, nunquam ei super industriam fortuna fuit. O nihil unquam tutum apud diabolum! vir tam victoriosus de seipso non potuit triumphare, et ferreum pectus suum passus perforari molli telo libidinis. Puellam nobilem et elegantem, nomine Alpaidem, superduxit legitimæ conjugi suæ Plectrudi, ex qua etiam suscepit filium Carlum, cui postea, propter indomitam bellandi fortitudinem, Tudens sive Martellus agnomen fuit. Hæc soror erat Dodonis, qui domesticus Pippini principis erat, vir plenus opibus, genere clarus, per amicos et cognatos, et multos sibi obsequentes pueros multam potentiam assecutus in regno.

Cum autem nullus esset episcoporum qui staret ex adverso, et opponeret se murum pro domo Israel, ut staret in bello in die Domini (*Ezech. xiiii, 5*), Lambertus solus, zelo zelatus pro domo Domini (*III Reg. xix, 14*), opportune, importune arguebat principem (*II Tim. iv, 2*), et alterum se Eliam, vel Joannem exhibebat. Quod animi habebat Herodias, cum Herodes Joanni, eum pro adulterio arguenti, libenter accommodabat aurem, hoc animi habebat etiam Alpais, cum Pippinus Lamberto, eum pro pellicatu suo arguenti, obediabat. Equidem, vir alias laudabilis et religiosus, hoc excepto, multum Lamberti jucundabatur consiliis, et monitis flectebatur; qui, si amantem pellicem fallere potuisset, nimirum lucrose audisset se merito increpantem præsulem.

CAPUT XVII.

De bello nepotum Dodonis contra familiam sancti Lamberti.

Pellex rem ad fratrem suum Dodonem refert, eique omne consilium suum deferens precatur ut ejus ope aboleatur opprobrium generis sui, quod nimis invalesceret, si per Lamberti censuram, contingeret suum a principe divortium. Ille, causam suam et sororis, cum valentioribus sui generis communicans, per se, et per eos episcopum compescere ab increpatione principis laborat. Quem quia invenit inflexibilem, nec faciem alicujus contra

justitiam revereri sensit, proximis et amicis suis A promittit de causa sororis ultionem.

Hinc duo fratres, Gallus et Rioldus, consanguinei Dodonis, neptis suæ Alpaidis miserantes vicem, lacescendi episcopum opportunitatem quæerunt, et insurgentes cum omnibus suis in Ecclesiæ Trajectensis familiam omnem, qualicumque arte contra eos calumniam concinnant; nullam quam eis inferre possunt molestiam præternittunt, si quomodo possent per hoc sententiam præsulis inflectere ut saltem causa suorum a redargutione principis desisteret. Sed res aliter ac rati erant cessit: *justus* nempe, *ut leo, confidens* (Prov. xxviii, 1), clypeo patientiæ contra omnes se protexit incursus, *et gladio spiritus, quod est verbum Dei*, contra minas terronæ potestatis, se accinxit, *et galeam salutis indutus* B (Ephes. vi, 17) agebat indubitanter rem veritatis. Et primo quidem blando compellabat eos, et, quibus modis pietas patris, et censura præsulis poterat, eos ab injusta deterrebat violentia. Sed quia inventum fundebat verba, se quam familiariter in Deum rejiciens, dicebat: *Exsurge, Domine, et judica causam meam; memor esto opprobrii servorum tuorum* (Psal. lxxiii, 22.) at filii Belial acrius Dei fideles impetebant, et omni generi nocendi tribulabant innocentes.

Illi quibus res erat pro anima, et quibus tota spes in sola innocentia pendeat, inconsulto episcopo, armis obviam ire parant, ut aut ulciscantur suas injurias, aut ne moriantur inulti. Concursum est, pugnatum est. Pugnant illi pro temeritate; repugnant illi pro salute. Gallum et Rioldum, consanguineos Dodonis, locat superbia in prima fronte belli; Petrum et Andoletum, consanguineos præsulis, ex adverso, in prima acie, opponit justitia. Galli et Rioldi *degeneres animos timor arguit* (Virg. Æn. iv, 15); Petri et Andoleti dexteras ad virtutem erigit innocentia. Virtus innocentiae favit, victoria cessit parti ecclesiasticæ. Gallus et Rioldus, factionis iniquæ principes, cæsi oppetunt; Petrus ac Andoletus, Ecclesiæ vindices, referunt victoriæ vexillum. Confusi sunt impii, nec erubuerunt; victi sunt, sed defatigati non cesserunt.

Dodo enim, qui fuerat inceptor omnium malorum, jam et ipse efficitur belli auctor, et vilipendens D dicit illi: *Ave, communicat operibus illius malignis* (II Joan. 11). Te ei communicare nimis dolere, te nolle respicere ægre fero: propter hoc, Dei iram tibi timeo.

CAPUT XVIII.

Quod S. Lambertus a Pippino Jopiliam invitatus sit.

Pippinus princeps illis diebus Jopiliam venerat, ad villam Legiæ contiguam, ubi vir S. Lambertus, quasi pro regni negotio, ad ejus curiam invitatus, suam præsentiam non negavit. Princeps et principis pellex vultum serenant contra eum; alii iram dissimulant, simulant alii lætitiâ, multi, pro suo quisque arbitrio, habitum cordis variant.

Tractabat pellex opportune aliquem parare sibi precatorem per cujus instinctum posset sibi conciliare animum episcopi, vel saltem ab importuna reprehensione principis, impræsentiarum mitigare.

Convivium apparatus, invitatur episcopus, jucundatur prorsus omnis curialis præsentia. Princeps oblatum sibi a pincerna poculum innuit offerendum esse episcopo, ducens benedictionis vice, si de consecrata sancti episcopi manu poculum acciperet quod olim a Martino, episcopo Turonensi, sciebat quæsiisse Cæsarem imperatorem maximum. Sed Pippinus majorem benedictionem a Lamberto percepisset, quam imperator maximus a Martino perceperit, si talem gratiam apud Lambertum uxor Pippini meruisset, qualem apud Martinum uxor Maximi promeruit. Martinus melioris maximo imperatore æstimavit presbyterum suum, cui poculum porrexit ante regem. Lambertus nullum Pippino prætulit.

Exemplum vero principis secuti minores proceres, omnes a sancta manu sancti episcopi, poculum sibi porrigi efflagitant. Dumque ad hoc omnes mistum irruunt, et se confuse ingerunt, ut alter alterum præveniat, ecce pellex sua manu clanculum manibus aliorum intermista, satagebat, vel sic, de manu episcopi præripere poculum. Ille ante et retro oculatus, præcavit femineas insidias callenti animo, et ad principem conversus, de nimietate femineæ præsumptionis conqueritur, quæ callida arte quæsiisset, inurere sibi notam non placitæ Deo communionis. Inde se aula proripuit, et omnem illam principalis convivii imminuit jucunditatem; nec sic quievit versutia femineæ, nihil volentis relinquere inexpertum.

Vesperis parante redire episcopo, ei, per suggestionem pellicis, a principe jubetur ne abeat, insalutata sua conjugè. Episcopus, loquente in se constanter Spiritu veritatis: Testor, ait, o maxime princeps, tes. or vere Jesum, spem vitæ nostræ, me nunquam fornicariæ communicaturum, quia scripsit et mandavit Paulus nobis dicens: *Ne commisceamini fornicariis* (I Cor. v, 9). Testor, inquam, Deum, me nunquam eam salutaturum, quia scio dixisse amicum Dei Joannem: *Si quis non permanet in doctrina Christi, non eum recipiatis, nec ave ei dixeritis; qui enim dicit illi: Ave, communicat operibus illius malignis* (II Joan. 11). Te ei communicare nimis dolere, te nolle respicere ægre fero: propter hoc, Dei iram tibi timeo.

Pellex, videns causæ suæ nihil esse reliqui, jamjamque si diu advivat Lambertus, timens sibi imminere divortium, rem totam seriatim fratri furiosc mandat, et oleum camino addens, obtestatur ut quantocius agat de occidendo episcopo. Dolorem quem Dodo habebat de nece nepotum suorum, exaggerabat geminatus de repulsa sororis suæ dolor, janque totus in hoc erat ut sibi et sorori satisfaceret.

CAPUT XIX.

De furore Dodonis festinantis ad necem S. Lamberti.

Præco veritatis Lambertus, jam tendens ad bravium supernæ vocationis, venerat Leodium; Dodo vero ad vicum Auridum secesserat, Leodio satis contiguus. Parat arma, socios aggregat, a domo etiam regia suo vel sororis suæ nomine comparatos evocat auxiliares. Dilationis moras odit, iras colligit differendo, irascendo, stimulos furoris ad cotem durissimi cordis acuit.

Lambertus interim præcius instare suum agnem, noctem illam insomnem duxit, non quia tererent eum aliqua insomnia mortis, sed quia spe præoccupabat futuræ quietis gaudia. In ipso namque conticinio noctis surgens ad confitendum Domino, angelico in terris se obsequio exercebat. Hora celebrandæ nocturnæ synaxis, excitatis discipulis ait: Surgite ocius, promisit Deus coronam vigilantibus. Officio expleto, cæteri se lectulo reddunt; ipse perstat boni operis cursui consummando.

Circa crepusculum, corpore corruptivo aggravante animam, cœpit exemplo Domini euntis ad passionem tædere, et oculis gravatis somno captabat dormiens modicum quietis, cum ecce circa auroram, rarescentibus tenebris, hostilem exercitum cunctatim incedere videt, et nuntiat excubitor episcopalis domus, nomine Baldoveus. Et quamvis nebula mane ascendens liberum intuitum retanderet, facile erat rem deprehendere, vel ex visa multitudine virorum, vel ex audita armorum collisione. Micabant lorice, proeminebant cassides in capite, levæ tegebantur clypeis, dexteræ armabantur spathis et lanceis, præibant fundibularii cum sagittariis.

CAPUT XX.

De viso crucis signo.

Audite rem mirabilem, divinæ pietatis indicem.

Ut enim clareret Lambertum in nullo gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem ei mundus crucifixus erat, et ipse mundo (Gal. vi, 14), eique jam a terra in cœlum, per virtutem crucis, ascensum parari, quidam sequentes exercitum vident signum admirabile, stupentes, supra domum in qua erat pontifex, instar Dominicæ crucis, clarius omni metallo a terra usque ad cœlum rutilare.

Hoc qui videre meruerunt, credo quod Dodonem magis ex debito stipendii et spe pactæ mercedis, et ad augendum numerum militum quam ex studio innocentes persequendi et aviditate fundendi sanguinis persecuti sunt.

CAPUT XXI.

De interfectione S. Lamberti sociorumque ejus.

Acies hostium jam quasi ad procinctum parata appropinquabat, excubitor domus inclamat dormientes, quibus ipse jam circumstans exercitus nuntius horroris esse poterat.

Testis Christi Lambertus, attonitus gravidine somni et rei acerbitate, discalceatis pedibus surgit, et arripit gladium, quasi se suosque defensurus. Sed ad se reversus, se temeritatis damnavit, et quia

A illicite saltem attentaverat arma, se ante Dei oculos congruenti addixit pœnitentia. Te, inquit, bone Jesu, qui dixisti: *Mihi vindictam, ego retribuam* (Hebr. x, 30), te precor, ne perdam victoriam meam, quia satius est mihi mori in te quam super iniquos bellando mittere manus. Tu, bellator fortis, *apprehende arma et acutum, et exurge in adjutorium mihi* (Psal. xxxiv, 2).

Jam irruptis portis, jam effractis foribus, ipsos domus parietes impingebant lanceis, aliqui etiam introgressi, ignem intentabant. Petrus et Andoletus introgressos eliminabant, et tam multis, tam paucorum viribus, frustra conabantur resistere.

Quos sanctus pro tempore consolans: Si me, inquit, fratres, vicarie amastis, Christum, sicut ego diligo, diligite. *Vestra, Jesu, peccata confitemini, et orate pro invicem, ut salvemini* (Jac. v, 16); me oportet jam dissolvi, et cum Christo vivere (Phil. i, 23). Scitis vos, o nepotes mei, reos et noxios fuisse in crimine isto de quo modo ultio expetitur. Quod tunc injuste egistis, modo, precor, juste et patienter luite. Non judicabit Deus bis in idipsum, nec consurget duplex tribulatio. Ne, queso, peccatum vestrum ante Deum inundet, per manus vestras, *sanguis sanguinem tangat* (Ose. iv, 2). Non timeamus sævitiam persecutorum, quia illis erit in vindictam gladius, et ignis, qui manducabit carnes illorum usque ad medullam. Vos, tantum manus vestras servate innoxias, ut spiritus vester in æternum sit salvus, vestras etiam carnes date illis ad dilacerandum.

C His ultimis monitis Patris sui, jam in agonia constituti, animati sunt omnes ad occumbendum pro innocentia.

Ipse arrepto psalterio, et primum psalmi versum, qui occurrit, pro præsagio, accipiens, *quoniam requirit Dominus sanguinem servorum suorum* (Psal. ix, 13), hoc subjunxit ultimum, *Videat Deus et requirat* (Psal. xxiv, 22). Et egressis omnibus extra cubiculum, et, quasi agnis in medio luporum furentium expositis, ipse, extensis manibus, terræ, in modum crucis, prosternitur, et orans cum lacrymis, in manus Domini animam commendavit (Luc. xxiii, 46), ut nemo unquam affectuosius se Deo commendaverit.

Carnifices interea Petrum et Andoletum peremerunt, et quotquot ecclesiasticæ clientelæ ibidem invenerunt.

Unus cæteris truculentior, ascenso tecti culmine, eumque videns hærentem solo pavimenti, cor ejus jacto telo transfixit; animam vero ejus, cum ipse orationis murmurillo, angeli intulere cœlo.

Pretiosus ergo sacerdos Domini Lambertus, qui hic fuerat *particeps omnium custodientium mandata Dei* (Psal. cxviii, 63), fruitur illic gaudens et exultans, omnium sanctorum contubernio. Cum continentibus et virginibus redimitur serto castitatis; confessor cum confessoribus, ante Deum, bibit sanctum calicem confessionis; monachus cum monachis, accipit centuplum æternæ recompensationis; apostolus cum apostolis, in sede judicariæ potestatis sedet.

propheta cum prophetis spe gaudet; patriarcha cum patriarchis fide fulget; postremo martyr cum martyribus, *calicem salutaris accipiens, nomen Domini invocat* (*Psal. cxv, 13*), quia majus non habuit quod Domino retribuere, pro omnibus quæ retribuit sibi. Inter novem etiam ordines angelorum habet in quo singulis, pro merito officii sui, participet. Ita factus omnium particeps, allectus est in æterna curia, municeps, ubi obtinet palmam perennis gloriæ, et stolum jucunditatis æternæ.

CAPUT XXII.

De exsequiis sancti Lamberti.

Pauci ex satellitiis S. martyris, qui evaserunt mortis periculum, tegentes vili tegmine corpus, roseo cruore perfusum, quantocius navigio Trajectum transvererunt. Volat fama per populos, pavore et horrore universos concutiens. Pavent omnes, pro offensa principis, horrent omnes, pro indebita nece præsulis. Deserunt Trajectenses se amisisse pii Patris benevolentiam, nec tamen satis audent debitam tanto Patri reverentia exhibere. Vix charos lugere, vix reos vacat odisse.

Exposito ad portum sancto corpore, concurrunt populus sine nomine et numero, et, quanti apud omnes æstimatus fuerit, ex confusis omnium planctibus æstimari poterat

Impositus feretro, defertur sanctus ad basilicam Sancti Petri, cum debito honore. Clerus cum psalmis et canticis prosequitur; populus complodit manus, cum lamentis. Populus pernoctat solemniter; clerus rite frequentat excubias. Juvat omnes adlambere vestigia pii Patris; magna se putat suffragia meruisse cui contingebat sanctis membris infligere oscula. Delectabile et pium erat videre oves pastori suo dependere pignus amoris.

Sed miserabile et mirum erat circa erraticas oves iram pii pastoris advertere. Traditur enim a majoribus, quia, cum omnibus sanctum exosculandi liber aditus pateret, si qua pellex se ingerebat, ad corpus martyris osculandum, quasi quodam rotata turbine, retrocedebat. Per pellicum ergo repulsam, clarebat nimis Deo et sancto martyri pellicem illam odiosam fuisse, quæ duplici crimine Franciam infamaverat et sanctam conturbarat Ecclesiam.

Tantus autem timor Trajectenses pro hujus rei acerbitate incesserat ut nec mausoleum dignum tanti nominis viro auderent præparare. Ideo, aperta tumba Apri, patris ipsius S. Lamberti, mane facto, cum ossibus patris sui corpus sanctissimi filii tumularunt.

CAPUT XXIII.

De obsequio angelico ad tumulum S. Lamberti.

Examines artus non liquit cœlica virtus;

Monstravit populis, quantæ fuerit bonitatis.

Nec enim terrentur populi humano terrore quominus S. Domini Lambertum digno honore venerantur; cepit ad tumulum ejus noctu et interdium audiri chorus angelicus psallentium, quoties ibi esse humanum silentium videbatur. Nec defuerunt qui

PATROL. CLX.

A rei ipsius veritatem scrutarentur. Et cum apponerent omnem mentis et aurium diligentiam, videbatur eis (ex qualitate vocis sancti Lamberti bene sibi nota) quod ipse sanctus, cum aliis qui secum occubuerant, divinæ majestati dulcem melodiam cantaret. Si quis ea hora vellet adire basilicam, præ horrore non poterat introire, et quanto quis se proprius ingereret, tanto minus angelicas voces admittebat, retensis auribus. Cum autem elongabatur, angelica amplius iterabatur melodia.

O ineffabilis, Christe, tua potentia! Quis compenset tua magnalia? Ecce, palam facis quod tuo ore dixisti: *Non est Deus mortuorum, sed vivorum* (*Marc. xii, 27*), omnes enim tibi vivunt, qui vivis et regnas in sæcula sæculorum.

CAPUT XXIV.

De vindicta Dei in Dodonem et complices ejus.

Miles Christi gloriosus Lambertus, quantus apud Regem regum in cœlis esset, cepit statim in terris patefacere, per hoc multo beatorum, quod per eum, etiam post mortem, nomen Domini benedicebatur in populis.

Apparens enim nocte thesaurario, nomine Amalgisilo, judici olim suo, blando eum alloquio compellabat. Qui, de causa adventus sui ab eodem viro diligenter inquisitus, Romam, inquit, ivimus, Roma ecce redimus, visitaturi Dodonem et complices ejus; sanguis enim innocentium, qui mecum Christo super terram effusus est, jamjamque a Deo expetit vindictam, nec suam Deus ab eis gratiam elongavit. His dictis, disparui, sed quia visio non fuit phantastica, rerum exitus docuit.

Dodo nempe sancti antistitis interfector, statim incurrit iram divinæ ultionis, et omnia intralia putrefacta et fetida, per eos suum projiciens, ostendit omnibus infelicitatem suam, per miserabilem vitæ exitum, et qui hic pompa sæculi abusus est, deputatus est in inferno igni inexstinguibili, et *vermi non morienti* (*Isa. lxvi, 24*). Fertur etiam quod propter intolerantiam nimii fetoris, corpus ejus in fluvium Mosam projectum, sit vermibus et tabe corruptum; nec aliam sepulturam meruerit, qui miserabilem tanti criminis acquisivit memoriam

Dodoni in crimine æquandus ille, qui sanctum Dei suis manibus peremit, fratri suo miser bello congredditur, et fratrem perimens, mutuo a fratre perimitur.

Ut paucis omnia concludam, infra anni ipsius spatium, vix aliquis evasit, qui in nece sancti martyris reus fuit, et si quis superfuit, in tantum se, aut sensu perdoluit annullari, ut illos felices duxerit esse, qui citata, quamvis miserabili, morte consumpti sunt.

At Christi martyr coronatus triumphat, et victoriæ palmam tenens, in sinu Abrahæ exsultat. Sic, Christe, in sanctis tuis, de inimicis triumphas, diligentes te diligens (*Prov. viii, 17*), honorificas honorantes te (*I Reg. ii, 29*).

CAPUT XXV.

De miraculis Legiæ ostensis in loco passionis S. Lamberti.

Legia, quæ illustrari meruit patroni sui martyris, quamvis corpore ejus se ad tempus doluerit viduatam esse, tamen miraculorum ejus immunis non fuit.

In cubiculo namque martyrii illius conscio, luminaria, divinitus accensa, sæpius resplendebant, ut tota domus quasi solis radiis refulgeret, ut lucem illam vix humanus ferret oculus.

Hæc famæ primordia verificabat sequens gratia miraculorum, quorum hic summa capitulanda est.

Theoduinum quemdam, vir sanctus, semel ac his, per visum monuit ut pectinem suum optimum redderet, ab uxore ejus sibi præreptum. Tertio non parentis sibi, pectus affecit insanabili ictu, sicque suum ab invito recepit.

Baldigisilus, jussus per visum excubare ad locum ejus martyrii, et alter quidam Raginfridus, eundem locum emundare monitus, ambo lumen oculorum, quo carebant, receperunt, in suo quisque tempore.

Veniebat cum fide ad hunc locum virgo Oda, et ipsa cæca, et loco proxima, ut nomen invocavit sancti martyris, quod volebat accepit. His augebatur recens veneratio novi patroni, et accensa populi devotio, basilicam sancto ædificabat tanto citius quanto devotius. Lectus etiam sancti a fidelibus fabricatus, in illo loco positus est, ubi sanctus telo iniqui transfixus fuit.

CAPUT XXVI.

De translatione sancti Lamberti, et miraculis in eopstensis.

Hæc Legiensium devotio adeo Domino placuit ut jam crebro, multis Dei fidelibus, cœlitus visio appareret, ut sanctus martyr, relatus Trajecto, martyrii loco restitueretur. Sanctus Hubertus, sancti Lamberti discipulus, et successor, non contraibat Dei et martyris voluntati.

Anno ergo episcopatus sui decimo tertio, tumbam sancti aperiens, corpus ejus solidum et illibatum, et miro odore respersum, invenit, mutavit vestimenta, et priora pro dandis pignoribus servanda sigillavit.

Claruit in transferendo hoc bene placitum fuisse Domino. In villa quippe Nivella requiescente populo, pauper cæcusditatus est reddito sibi officio oculorum.

Nec multo post, in villa Harmala, cunctis requie relevantibus laborem, paralyticus ibidem adductus, in conspectu sancti feretri, solidata compage membrorum sibi redditus est.

In singulis his locis, statim basilicæ in honore sancti martyris, fundabantur.

Cum tali tripudio appropinquabatur tuo, o Legia, municipio. Quanta et qualis fuerit processio cleri et populi, quanta et qualis exsultatio undique concurrentium, quanta omnium liberalitas in dandis sancto muneribus, quanta fuerit fidelibus orandi et votovendi puritas, hæc et hujusmodi, facilis a sa-

A piente æstimari poterunt quam alicujus ore vel stylo narrari.

Habes, Legia, tuum gaudium; ecce, tenes tuum speciale patrocinium; hinc cœpit tui proventus initium; per hunc, in urbem exaltata, proveheris de filia in matrem; per hunc, in episcopalem sedem promotâ, in omnem profecisti honestatem; aliis urbibus in senium quodammodo vergentibus; tu per hunc effloruisti in pulchræ juventæ statum. Protegat te in ævum, suis sanctus martyr suffragiis, qui te ad hoc provexit ut inter urbes, nomine et merito magnificeris.

Ex tunc, in reliquum tempus, non est modus vel numerus miraculorum, cum omnibus per Lamberti nomen ibi Deum invocantibus in veritate, semper patuerit ostium divinæ misericordiæ. Erat illic videre compeditorum vincula, debilium sustentacula, in argumentum virtutis Dei appensa. Quicumque veniebat fidei tenax, nunquam redibat inefficax.

CAPUT XXVII.

De Grimoaldo ante altare S. Lamberti interfecto

Hic sanctus martyr, sicut piis et fidelibus pius et opportunus adjutor erat, ita, erat contra impios, aut severus correptor, aut justus ultor.

Post paucos annos translationis ejus, ægotante sæpe nominato Pippino majore domus, ibat ad eum visitandum, filius ejus Grimoaldus, qui devotus sancto Lamberto (ideo forte amplius, quia occubuerat, pro defenso matris ejus Plectrudis matrimonio) divertit Legiam, et ad tumultum sancti, oratorus accessit. Inter orandum, exceptus ibidem ante altare sancti Lamberti, perimitur a quodam satellite Rabbodonis, duci Fresionum, cujus filix, a patre suo Pippino sibi desponsatæ, connubium expectabat. Sed Rabbodo id impune non tulit, cujus instinctu, innocens occubuit Grimoaldus. Nam non multo post, idem Rabbodo mirabiliter a dæmone ludificatus, periit subita, et æternali morte.

Quia longum et tædiosum est, singula sancti Lamberti miracula, particulariter enarrare; Dei per eum operantis potentiam laudemus universaliter.

CAPUT XXVIII.

Epilogus.

Vitam S. Lamberti primus, jussu Agilfridi episcopi, scripsit Godeschalcus diaconus, ipsius congregationis clericus, qui fuit tempore Pippini et Caroli Magni, et gesta quidem ejus veraciter prosecutus, de causa martyrii parum libero ore locutus est. Quod hac de causa fecisse creditur, ne sui temporis regibus culpam majorum suorum videretur expræbrare. Ex illicito quippe Pippini et Alpaidis conjugio, natus est Carolus Martellus; de Carolo Pippinus tertius, qui ex principe, in regem Francorum promotus est; de Pippino Carolus Magnus, quo nemo ante eum, vel post eum, inter Francorum reges, fuit major, de quo dubitari potest fortior an

felicior esset, potentior in republica, an religiosior A in ecclesiastica disciplina.

Passus est S. Lambertus xv Kalend. Octobris, anno episcopatus sui quadragesimo, sub rege Fran-

corum Hildeberto, Theodorici regis filio, a quo Theodorico reges Francorum solo nomine regnabant, penes majores domus potentia regni constituta usque ad Pippinum tertium.

SANCTI LAMBERTI VITA ALTERA

AUCTORE SIGEBERTO

(BOLLAND., Sept. t. V, p. 589, ex ms. Ruben-Vallis et Hagiologio Brabant.)

CAPUT PRIMUM

Illustres sancti parentes : institutio apud SS. Landoaldum et Theodardum ; corporis et animi dotes : corpus S. Theodardi translatum Leodium.

1. Gloriosus vir Lambertus, aeterno regi martyr acceptus, et vero sacerdoti sacerdos dilectus, insigni ex prosapia Trajectensis oppidi vico exstitit oriundus, et bonis ac religiosis parentibus natus, etiam per bonos et religiosos viros in Christo est renatus. Fuit siquidem Remacii, postea episcopi Trajectensis, spiritualis in baptisate filius (993). Hujus pueri, majorumque ejus in Ecclesia Dei multa refulsit gratia, multa in regno Francorum praeminuit gloria : nam inconcussa Christianitatis fides eis inter orthodoxos augebat reverentiam, et carnis nobilitas per opulentiam rerum pariebat dignitatem sacculi, et inter proceres regni multam potestatem. Hanc generis claritatem, ad se de longinquo derivatam, pater et mater ipsius illustrabant de proximo. Matrem ejus, inter Francorum nobiles praenobilem, accepit a patribus posteritas vocatam fuisse Herisplindem. Pater vero, Aper nominatus, cum esset de primo ordine senatorum, qui vocantur viri illustres, et qui in curia regis anteponuntur secundo et tertio ordini senatorum, qui vocantur viri respectabiles et viri clarissimi, inter ipsos primos excellebat.

B 2. Regnum autem Francorum tunc temporis regerat post Lotharium medianum filius ejus Dagobertus (994), qui regnans in Neustria, regnum Austrasiorum filio suo Sigeberto (995) commiserat, et qui adhuc puero tutores dederat Cunibertum Coloniensem episcopum (996), et majorem domus Pippinum primum, patrem sanctarum Gertrudis et Beggae (997). Qualis hic puer in mundo foret, ab incunabilis Dei dispensatio praemonstrabat : quaeque enim bonae indolis rudimenta, quaeque lineamenta pulchritudinis in bonae spei puero solet praeformare natura, vel, quod verius est, ipsius Auctor naturae, haec omnia jam in ejus infantia apparebant ; quia jam et membris formosus, et pro aetate inter cognatos et famulos vultu et affectu benignus esse videbatur, ac per hoc omnium dilectione dignus. Unde pater ejus non ingratus Deo, qui tantum sibi de filio promittebat, divinae voluntati suam contemperat voluntatem et filium divino mancipat servitio, ad quod eum jam quodammodo videbat aspirare. Et quia doctrina vim promovet insitam, rectique cultus pectora roborant, sanctum sancto filio magistrum elegit, ne simplicem oculum discipuli tenebraret aliqua culpa magistri.

3. Initiandum ergo studio litterali submitisit eum Landoaldo (998), viro satis spectato sapientia et scientia sanctitate et industria. Hic Landoaldus

(993) De S. Remacio episcopo Trajectensi ac deinde abbate Stabulensi egimus ad diem 3 hujus mensis Septembris. Sed S. Lambertum ab eo baptizatum vel e baptisate susceptum fuisse, parum probabile esse videtur.

(994) Fuit is Dagobertus I, Chlotarii II filius.

(995) Judicat S. Sigebertum Austrasiae regem, cuius gesta elucidata sunt in Opere nostro ad diem 1 Februarii.

(996) De S. Cuniberto Coloniensi episcopo agendum erit ad 12 Novembris, quo colitur.

(997) B. Pippini de Landis Acta illustrata sunt ad diem 21 Februarii, S. Gertrudis abbatissae Nivelensis in Brabantia ad 17 Martii, S. Beggae denique danda venient ad 17 Decembris.

(998) Vita S. Landoaldi archipresbyteri, ex qua ista hausit Sigebertus, data apud nos est ad diem 19 Martii.

sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter fuit, et a Martino papa (999) Romanorum Amando episcopo Trajectensium ad auxilium exercendæ prædicationis deputatus, ad Gallias venit, et ordinatus Trajectensis Ecclesiæ archipresbyter, ibidem Deo militabat. Et quia idem episcopus pro studio prædicandi se expedierat episcopali sarcina, ipse vices episcopi diligenter et opportune supplebat, et per novem annos rexit ecclesiam, episcopo vacantem, donec Remaculus cathedram Trajectensis Ecclesiæ suscepit (1000). Landoaldus ergo teneros annos sancti pueri paterno sinu suscipiens, ad normam sanctæ vitæ informabat primævæ ætatis mores. Requievit olim spiritus Eliæ super Eliseum : nec hoc sufficit Eliseo; sed rem difficilem, tamen Deo possibilem petiit, ut spiritus Eliæ duplex fieret in se : sic et nunc spiritus Landoaldi requievit super Lantbertum, et credo, quia spiritus magistri duplex factus est in Lantberto, cujus gratia super gratiam magistri excrevit in mundo.

4. Vir illustris Aper, ut filium suum Lantbertum faceret tenaciorem propositi, fundum suæ proprietatis, vocabulo Wentreshovum (1001), jure perpetuo delegavit illi illiusque tutori Landoaldo, ut ecclesia ibi constructa, tanto instantius vacarent, ille docendi, ille discendi desiderio, quanto remotius degerent a sæculi vanitate. Ubi dum insisteretur in ædificanda ecclesia, artifices super penuria potabilis aquæ conquerebantur; quia aqua ibi ex palustri colluvie collecta eos hibentes magis torquebat amaritudine, quam aliqua suavitate refocillabat. Sanctus magister, sanctiorque magistro discipulus, fidem habentes in eum, qui amaris aquis de Mara dulcedinem indidit, communicato voto, pariter exorant pietatem Omnipotentis.

5. Invocato ergo sanctæ Trinitatis nomine, baculo designatur locus in modum sanctæ crucis : res mira, sed fidei non inusitata! fons ibi statim emanavit limpidissimus, qui et aperuit, quantum sancti apud Deum possent, et incolis ex tunc et modo omni usu habilis fuit. Cujus beneficii memoriam, dum Patres, generatim narrando, transmittunt ad filios, merita sanctorum accumulunt, quia per eos nomen Domini benedici faciunt. Ita Lantberto et Landoaldo diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, qui ut essent sancti, secundum propositum Dei vocati sunt. Renovatur hic antiquitatis historia : Moyses et Aaron penuriam sitiëntium Hebræorum relevare a Deo jussi, his virga silicem percussientes, aquas largas cieverunt. Sed illi ab Inspectore cordium redarguti incredulitatis, Terram re-

A promissionis intrare non meruerunt : isti vero in fide roborati, Deum coram omnibus sanctificaverunt.

6. Justus aliquando sanctus puer a magistro ad usus suos ignem afferre, cum non esset, in quo illum deferret, et non parere magistro nefas duceret, in veste positum ignem miranti magistro attulit. Et illé, qui tres pueros, in fornace Chaldæorum cum vestimentis suis detrusos, ita servavit, ut nec vestimenta eorum immutata essent, hujus etiam vestimillam servavit, ut claresceret, quia igne Sancti Spiritus, quo interius ardebat, ignem materialem superaverit. Et puer quidem strenuus jam tunc nitens totis viribus fieri vir perfectus, quantum sub ferula sancti magistri profecerit, quam puro pectore adhiberit pietatis ac scientiæ verba, otiosum est hic inculcare verbis, cum fructum tam proficui laboris adhuc hodié passim exuberare videamus. Sub Landoaldo felix adolescens non leniter exercitatus, ad genitorem regressus est; nec est facile dictu, quo uterque affectus sit gaudio, dum et filius pro paterno affectu, et pater pro filii profectu gratulabatur.

7. Sancto Theodardo Trajectensium episcopo (1002) substituto, commendatur etiam huic Lantbertus a suo patre, ut ad ejus exemplar erudiatur, qui in ecclesia et in curia multum videbatur suspiciendus. Ex cujus viri latere adeo profecit, ut in cunctis negotiis non tantum exemplo, sed etiam miraculo esset omnibus. Erat enim vere dignus, aspectu amabilis, colloquio affabilis in recta conversatione, et omnibus conformis, vix ullis imitabilis. Parvi pendebat præsentia, veluti devoverat in pueritia, æstimans pro nihilo omnia, præter quod erat æternæ salutis gratia, cœlestibus animo inhærens, sese in holocaustum Domino mactabat. Hic videor mihi videre Josue ministrum Moysi, qui, Moyse in monte Sina cum Deo remorante, excubans ad radices montis, conyiviis et lusibus peccatorum non intererat, et Moyse in castra revertente, non recedebat de tabernaculo fœderis; et ideo, imponente Moyse manus suas super eum, meruit Moysi successor fieri.

8. Sed quid opus est hinc inde quæsitis laudationum fucis illum colorare, quem sapientia ipsis coloravit virtutibus? Superfluum est extra quærere materiam laudis, cum eum Creator ad tantam formaverit gratiam, ut in toto corpore ejus vix subreperit aliqua naturæ menda, in animo vero ejus vix aliqua nociva macula apparuerit. Quia tamen oportet eum laudare, ut ex vero eum laudemus, decet. Is, qui habitudinem corporis ejus aut novit, aut ab his, qui

(999) Is fuit S. Martinus Papa, ejus nominis I.

(1000) Falsa esse, quæ de Trajectensi sede novem annos vacante et per S. Landoaldum administrata narrat, probatum jam est in S. Amando tom. I Februarii pag. 833, et in S. Remaculo tom. I Septembris, pag. 674.

(1001) Winterhoven pagus est Belgii inter civitates Hasletum et Tungros. De eodem meminit Gottfried-

dus Wendelinus in Natali solo legum Salicarum, pag. 104, ubi locum hunc non alium statuit, quam Windogasti, unius ex quatuor legum conditoribus, domicilium, Windoheim sive *Windehove* appellatum.

(1002) Quæ de S. Lamberti per S. Theodardum institutione hic narrat, ea ex Godeschalco et Stephano deprompsit.

eum noverunt, didicit (1005), scripsit eum fuisse fortem, velocem, multum agilem, firmum in bello, forma præcipuum, statura procerum, facie decora, cæsarie formosa, inclytis oculis, manibus honestis, digitis longis, carne candida; ut a planta pedis usque ad verticem capitis esset irreprehensibilis. Et ut veniamus ad bona animi, erat charitate plenus, castitate præcinctus, fundatus in humilitate, opportune orationi, opportune lectioni, opportune negotio sæculari, vel rei familiari intentus. Ecce, vides hominem adeo donis gratiæ, adeo bonis naturæ ditatum, ut dicas, eum in virum perfectum formatum a Deo. Ecce, inquam, habes hominem cuius personæ habilem conformari, in quo si attendas ea, quæ sunt laici, quid de laico ei defuisse dicas? Si quæras, quæ sunt clerici, totum clericum invenias.

9. Quis jam miretur pulchritudinem et bonam indolem legislatoris Moysi, quem præ elegantia ejus Thermuth filia Pharaonis aluit, et in filium adoptavit, in quo tam excellens gratia decoris fuisse legitur, ut quoties per plateas bajulabatur, vel gradiebatur, omnes visa ejus pulchritudine hærentes, ea, in quibus studium habebant, desererent, et Moysi specie potius delectarentur. Moyses in manibus Pharaonis a filia positus, et a rege sibi blandiente designatus capiti suo regni diadema imponi, diadema in terram projecit, et pedibus conculcavit (1004): Lambertus æque principem mundi male sibi blandientem aspernatus, diadema superbiæ ejus humilitate sua dejecit et conculcavit. Moysen contra Æthiopes fortiter et sapienter bellantem Tarbis filia regis Æthiopum admirata adamavit, ejusque amorem saluti patris et patriæ præferens, amplexibus ejus adhæsit (1005): Lambertum sancta Ecclesia, qui Æthiopes mundi viriliter debellabat, sponsum sibi elegit.

10. His causis facile comparatum erat, ut Lambertus omni honore omni que amore dignus judicaretur. Propter hoc itaque Theodardo episcopo erat cordi, ut præoptaret eum sibi eligere successorem, nisi sciret apostolica auctoritate decretum, ne sacerdotes audeant alios designatis nominibus sibi subrogare, ne episcopatus non divinum munus, sed hæreditarium putetur esse compendium; et ne

(1003) Godeschalum indicat, cujus verbis mox utitur.

(1004) Ista omnia hausit Sigebertus ex Flavio Josepho.

(1005) Sunt et hæc ex ejuadem Josephi fabulis, num. 53 et sequentibus.

(1006) Occisus est S. Theodardus probabilis anno 669, die 10 Septembris, apud Nemetes in Germania, ut alibi diximus.

(1007) Germaniæ populus, cujus caput est civitas, nunc Wormatia appellata.

(1008) De repetito, translatoque S. Theodardi per S. Lambertum corpore nihil prorsus legitur apud Godeschalum et Stephanum. At Sigebertus ea discere potuit ex Vita S. Theodardi auctore anonymo pervetusto, data apud nos ad diem 10 Septembris, pag. 588 et sequentibus, in qua capite 2 eadem

A quisquam, quod Dei est, putet homini deberi. Porro in aula regis non levis erat æstimatio de Lambertino nomine, quem et regalis celsitudo et procerum multitudo reverebatur. Theodardo præsule per innocentiam viam ad gloriam martyrum perducto (1006), Vangiones (1007), in quorum territorio mortem oppetierat, non credebant hoc fortuito accidisse, sed Dei suaviter omnia disponentis nutu præsens novi martyris tutamen sibi procuratum esse sperabant; ideoque non patiebantur corpus ejus asportari a sua parochia, cujus præsentia optabant æternaliter gloriari.

11. Hæc acerbitas rei nimium perculerat Trajectenses, et Lambertino mentem, plus credo omnibus, consternerat. Sed ipse temperans dolori (quippe in quo post Deum tota urbs inclinata recumbebat) ad repetendum præsulis corpus se accinxit. Et primo frustratus non destitit, sed toto animo et sensu suo ad explendum operam usus, rem effecit ex sententia. Relatum itaque sancti corpus in villa publica Leggia tumulavit (1008), præsciens, quod eam divinitas suo etiam sanguine et nomine specialiter consecrandam prævidebat, et ad ampliandam martyrum gloriam parabat in urbem ampliare (1009). Talis apparuit pietas Joseph erga Jacob patrem suum in Ægypto defunctum: talis quoque fuit diligentia Moysi erga requirenda Joseph patriarchæ ossa, in Ægypto sepulti, ut uterque eorum referretur ad sepulturam patrum suorum.

CAPUT II.

Sancti episcopatus Trajectensis, Ecclesiæ et regno utilis: episcopi et abbates ipsi synchroni: expulso e sede sua: vita monastica Stabuleti.

12. Quis Trajectensium ecclesiæ substitui deberet episcopus, multum deliberabatur in ecclesia, multum super hoc in aula regis Hildrici (1010) tractabatur, qui mortuo patruo suo Sigeberto (1011), regnum Austrasiæ a patre suo Clodoveo acceperat (1012). Jamque paulatim sermo de palatio ad ecclesiam, ab ecclesia ad populi frequentiam discurrerat, nullum Lambertum meliorem esse, ac per hoc nullum episcopatu Trajectensium esse digniorem: ei competere ex canonica auctoritate, ut in ecclesia sua fructum militiæ suæ perciperet. Cum palatio concordat Ec-

D fusius narrantur, quæ in Commentario prævio num. 40 et sequentibus inde recensuimus. Eandem translationem idem Sigebertus narrat in Vita S. Theodardi, ad præcitatum diem Septembris tertio loco excusa.

(1009) Ista ex Sigeberti conjectura dicta accipio: neque enim Godeschalus aut Stephanus tradiderunt, S. Lambertum de martyrio suo iam tunc edoctum fuisse.

(1010) Id est Childerici II, tum regis Austrasiæ, ut supra diximus.

(1011) S. Sigeberto Austrasiorum rege, fratre Chlodovei II ex Dagoberto I, sed ex alia matre. Gesta ejus illustrata sunt ad diem 1 Februarii.

(1012) Errat Sigebertus, dum Childericum Austrasiis regem præfectum esse scribit a patre suo Chlodoveo, quem constat paucis annis ante obiisse.

clesia, contentit clerus cum populo, unum optant omniū corda, millia populi uno ore acclamant. Se ille oneri negat esse parem, ac per hoc magis cogimeretur. Quam unanimis olim fervor Israel et Judam inspiravit ad eligendum sibi in regem David, quem Dominus invenerat secundum cor suum, tam favorabilis erat consensus cleri et populi in eligendo Lantbertum, quem et ipsum invenerat Dominus secundum cor suum, qui faceret omnes voluntates Dei. Et cum unum esset cor omnium, præ cæteris tamen credas dixisse Trajectenses ad Lantbertum, quod viri Juda ad David contribulem suum dicebant: « Os tuum sumus et caro tua; heri quoque et nudius tertius tu eras, qui educebas et reducebas Israel: tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum meum Israel; et: Tu eris princeps super nos. »

15. Tandem vir ditatus honoribus sanctimoniam, illustratus commerciis parcimoniam, annuit unis omnibus morigerari, ut omnes de se uno in Christo gloriari possent. Adeptus culmen religionis perpetua studuit pietatis augere opera, qui pontificali auctus erat infula. Mactabat omni die holocaustum Domino, non ex pecore alieno, sed ex corpore proprio. Consilium et opus suum semper ad Deum convertebat, cor et pedes dirigebat ad evangelizandam pacem. Septem quippe dona Spiritus sancti, quæ Christo substantialiter insunt, huic quoque pro captu humano accidentaliter aderant. Spiritus consilii in eo vigeat egregie, et quidquid agebat, spiritu sapientiam moderabatur. Rex vero Hildricus, videns eum cunctis præstare, pluris eum habebat cunctis regni primoribus, ejusque episcopis, eique apud animum suum, apud aures et os suum dabat primum locum, et cujus cor credebatur Spiritus sancti oraculum esse, cujusque linguam habebat pro veritatis organo, ei ultro dederat amicitiam suam summam, eumque sibi a secretis fecerat, qui, ut fertur, erat ejus etiam a commentariis. Unde a corde et ab ore illius omnis Austrasia pendebat, eumque tota regalis curia reverebatur.

14. Frater quoque Hildrici regis Theodericus, qui in parte Franciam, quæ Neustria dicitur, regnabat, præsentiam appetebat Lantberti, et inter proceres et amicos suos ei servabat gratiam copiam. Et si quid in regno suo auctorizandum erat, non putabat satis

A ratum fore, nisi etiam Lantberti approbatum esset consilio (1015). Ipsi sane Francorum reges Theodericus et Hildricus, quamvis pro simplicitate minus per se saperent, in hoc tamen sapiebant, quia audiebant sapientes. Primus enim sapientiam gradus est sapere, secundus audire sapientem. Unde quia Lantberti tam sancti et tam prudentis viri, aliorumque sanctorum episcoporum consilio disponebantur regni negotia, erat in utroque regno rerum facies pulchra, et prosperabatur fides Ecclesiam. Erant quippe tunc temporis sancti episcopi, qui scientia præditi et sapientia, sancte et juste secundas partes regni adjuvabant. In his præminebant Audoenus Rothomagensis (1014), Austrigisilus Biturigen-sis (1015), Eligius Noviomensis (1016), Vindicianus Cameracensis (1017), Audomarus Tarwanensis (1018), Leodegarius Augustodunensis (1019), Faro Meldensis (1020).

15. Inter hos eminebat Lantbertus, aureum sidus Ecclesiam, velut inter ignes luna minores emicat. Hos Lantbertus suspiciebat ut patres et natu majores, eosque imitando, a singulis eorum aliquid gratiam hauriebat. Porro illi Lantbertum præcordialiter amabant ut filium, jam de flore ætatis fructus emittentem, eique post se quasi ex hæreditaria successione regimen ecclesiam competere gaudebant, quem justum ante Deum et homines videbant sine querela in omnibus incedere, et ire indes de virtute in virtutem. Erant præterea etiam abbates, et tunc in nunc nominabiles sanctitate, Bertinus (1021), Philibertus (1022), Wandregisilus (1023); Ursmarus Lobiensis (1024) in tyronem Christi adolescebat. Hi erant Lantberti contemporanei, tales erant ejus contubernales. Hi, ut Cherubim, virtutum suarum alas concutiebant alter ad alterum, et in laudem Dei orbem terrarum commovebant.

16. Hi alique, qui in ea ætate, ut stellæ in firmamento cœli lucebant, quasi triginta sex fortes regis David per æqualitatem quadrati numeri; firmitatem fidei præsignantes, cum nostro David, Lantberto scilicet, manu forti Christi mundum sapientia et fortitudine illustrabant, et in manibus eorum bella adversum hostes Dei prosperabantur. Inter quos Lantbertus, ut alter David, a Deo datus ad Ecclesiam regimen, ut filius saltus excrescens ad perfectionis culmen, ut tenerrimus ligni vermiculus

(1015) Parum verisimilia sunt hæc omnia quæ de Theodorico III, tum Neustria rege, postea monarcha, hic scribit Sigebertus.

(1014) Hujus Acta illustrata sunt ad diem 24 Augusti.

(1015) Austregisili Bituricensis Vita data est ad diem 20 Maii; verum is multis annis obierat, antequam S. Lambertus episcopus crearetur, imo antequam nasceretur.

(1016) De S. Eligio agendum erit die 1 Decembris; sed nec hic usque ad S. Lamberti episcopatum supervixit.

(1017) Hujus Vitam habes in Opere nostro die XI Martii.

(1018) De S. Audomaro actum est ad diem 9 Septembris.

(1019) Hujus sancti gesta elucidanda venient die 2 Octobris.

(1020) S. Faro colitur 28 Octobris.

(1021) De S. Bertino abbate Sithivensi actum est die 5 Septembris.

(1022) Indicat S. Filibertum vel Philibertum, abbatem in Herio Galliam insula, de quo vide Opus nostrum ad diem 20 Augusti.

(1023) Fuit is abbas Fontanellensis, cujus gesta in Opere nostro exposita sunt die 22 Julii: sed ante S. Lamberti episcopatum vivere desiit.

(1024) De eo vide ad diem 18 Aprilis.

humilitatis virtute dura et fortia demoliens, ut po-
limitarius (1025) variis virtutibus et ipse ornatus, et
alios ornans, ad tres primos virtutum gradus per-
paucis ascensu faciles pervenit, sapientia thronum
Ecclesiæ gubernans, humilitate vestigia sequendi
Christum præsignans, fortitudine adversitates Deo
Jebellans. Horum meritis diu tranquillata est Eccle-
sia Dei, diuque status regni prosperatus est. Post-
modum propter populi torporem dormiente Jesu in
navi sanctæ Ecclesiæ, ecce motus magnus factus est
in mari hujus mundi. Facile est causam tanti motus
ediscere.

17. Theodericus et Hildricus fratres bipartitum
Franciæ regnum regebant; sed quia Theodericus
hebetioris ingenii erat, Ebroinus major domus sim-
plicitate ejus abusus, commovit in regem odia to-
tius populi. Franci enim alienam invidiam in Theo-
dericum retorquentes, dejiciunt eum regno, et fra-
trem ejus Hildricum ex Austria invitantes, eum sibi
regem præficiunt: quos quandiu habuit Hildricus
moderate (1026), potenter utrique regno præfuit.
Ubi et ipse modum excessit, insolentius agens, diu
contra torrentem brachia tendere non potuit. Nam
quia severior justo quemdam nobilem Francorum,
nomine Bodilonem, contra legem cædi fecit ad sti-
pitem ligatum, ab eodem Bodilone in venando ex-
ceptus periiit. Theodericus totum regnum recipit;
recrudescit malitia Ebroini, quoscunque comperiunt
favisse pertinacius partibus Hildrici, hos pessum-
dant, trucidant, privant honoribus, multant pro-
scriptione, relegant exsiliis.

18. Quia Hildrico nullus fidelior vel amior fuit,
quam Lambertus, totum pondus tribulationis super
eum incubuit. Videbatur enim nihil actum fuisse
morte Hildrici, si intimus Hildrici Lambertus impu-
nitus abiret, de quo certum tenebant, quia nunquam
factioni iniquitatis suæ assentiretur. Ideo consilio
Ebroini a rege Theoderico convocata ad synodum
episcoporum turba, qui quasi canes muti non vale-
bant (1027) latrare contra falsitatis testimonium,
alios episcopos exordinant, alios geminata injustitia
ordinant. Et ne quis in regno vel Ecclesia restaret,
qui pro veritatis defensione clypeum fidei auderet
erigere exemplo vel instinctu Lambertus, qui præ
cæteris et pro cæteris liberius injustitiæ adversari
audebat, omnes diaboli complices insurgunt in
Lambertum, veritatis amicum, et concinnatis injus-
titiæ causis, eum ab episcopatu deponunt (1028).
Fertur Coloniensis episcopus conspirasse huic pra-
vorum factioni; qui etiam clericum ecclesiæ suæ

A Faramundum ad episcopatum Trajectensem contra
jus et fas passus est promoveri (1029).

19. Miser ergo Faramundus, quia abiit in concilio
ipsorum, in cathedra pestilentia sedit, de quo quid
aliud poterat dici, quam quod Veritas dicit: « Qui
non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit
aliunde, ille fur est et latro: qui autem intrat per
ostium, pastor est ovium. Fur non venit, nisi ut
furetur et mactet, et perdat. » Lambertus pastor
bonus, exemplo Pastoris essentialiter boni, paratus
dare animam suam pro ovibus suis, non ut merce-
narius fugit, sed declinavit procellosum domesticæ
persecutionis naufragium, et clementer ferens cun-
cta, præsulatus liquit sceptrum, commendans curam
ovium ei, qui lavit baptismate ac redemit sanguine.
B Habebat sane vir patiens exsiliis sui ducem David
regem, qui instinctu filii sui Absalon suis contra se
conspirantibus, assumpsit secutum patientiæ; et ne
esset causa ruinæ in Israel, flets aperto capite et
nudis pedibus fugit, Deo causam justitiæ suæ com-
mittens.

20. Expetens ergo Stabulaus monasterium a Sige-
berto rege fundatum ante aliquot annos, et fervore
sanctæ religionis ubique nominatum, monasticæ
quietis portum elegit, ibique per septem annos an-
gelicam ducens vitam, habitavit secum. At ex omni
ecclesiasticæ familiæ numero duo tantum pueri ejus
obsequio adhæserunt, quorum Theodoenus nomine
illi, qui primus scripsit Vitam sancti viri, relator
verax et testis idoneus operum ejus fuit (1030).
Ecce, habemus virum ad exemplar virtutum omni-
bus propositum, qui sciens, quid solum summus
Magister a se discere mandarat, in humilitate cordis,
et in patientia sua quærebat requiem animæ suæ.
In obedientia vero se cohæredi suo Christo conformabat,
qui obedivit Patri usque ad mortem. Quale
rogo, erat videre virum nobilem natu, nominabilem
sanctitate, præsulem officio, rebus olim potentem,
in tantillo temporis agentem jam probatum mona-
chum, quod vix quilibet alter posset assequi multa
annorum quantitate?

21. Re vera non eum plus nimio res delectavere
secundæ, quem mutatæ non quassaverunt: nun-
quam enim amittitur sine dolore, quod cum amore
possidetur. Qui cupit, ille etiam metuit: qui metuit,
nunquam liber vel securus, vivit (1031). Lambertus
noster nihil mundi doluit perdere, quia nihil coneu-
pivit; ac per hoc semper securus sui fuit, et liber in
Christo. Amotus ab episcopatu per injustitiam,
quando exostulavit de irrogata sibi injuria? Quam

(1025) Videtur patriarcham Joseph designare, de
quo in Genesi cap. xxxvii, § 3 legitur: *Fecitque (pater)
ei tunicam polymitam.*

(1026) Hanc vocem sic restitui, cum in ms. nostro
tantum legeretur: *modera*, omissis deinde duabus
aut tribus litteris spatio vacuo.

(1027) Pro *valebant* in contextu deleto, in margine
alia manu ascriptum est *volentes*.

(1028) Istam pseudosynodum, in qua S. Leode-
garius Augustodunensis episcopus iniquissime con-

demnatus fuit, aliquot annis serius, dum sanctus
noster Stabuleti jam exsularet, habitam esse, dixi-
mus.

(1029) Faramundum in sancti episcopi sedem
iniquè intrusum fuisse, docent etiam Godeschalcus
et Stephanus; sed neuter eorum aliquem Coloniensem
archiepiscopum ejus scelæ reum facit.

(1030) Ita ipse ex Vita prima num. 6.

(1031) In margine ms. nostri pro *vivit*, alia manu
notatur *erit*.

appellavit personam? Ad cuius se audientiam ad-dixit? Cui jurisperito suam commisit causam? Nul-lum regno vel Ecclesie scandalum concitavit, suæ ruinae nullius voluit miscere ruinam. Soli Deo cau-sam suam revelans, dicebat, quod Filius Dei ad Patrem dicebat per Prophetam: « Exsurge, Domine, et intende iudicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam. » Jam nunc videamus in uno testimonio obedientie, quam æstimata sit Lan-berti cœnobialis conversatio. Tendens semper ad perfectionem, augebat aliquid ad suæ servitutis sen-sum, sciens, quidquid supererogaret, a vero Sama-ritano sibi reddendum esse. Unde noctibus canoni-cas vigiliis præveniens, solvebat Deo privatas excu-bias.

22. Ad hoc una noctium dormitorio volens egredi, inquietavit fratres dormientes, altero sandalio a ma-nu sibi elapso: qui sciens, quod ex censura Regulæ deberet adire crucem, qui fratrum quietem turbas-set, statim ad nutum indignantis abbatis (1032) le-cto exsilivit, et sandalia, et quæ habebat in manibus, relinquens, uno tantum aspero cilicio indutus, nu-dis pedibus discalciatus, et pene nudus crucem ad-ivit. Hæc crux lapidea inter oratorium et dormito-rium erat statuta. Filii Israel in deserto ob tedium longi itineris ac laboris murmurantes, at pro hac noxa percussione ignitorum serpentium pereuntes, sanabantur ab aspectu ænei serpentis, in figura cru-cifigendi Filii hominis a Moyse pro signo exaltati. Ad hunc modum credibile est, hanc quoque crucem pro signo positam fuisse, ut ad aspectum illius hi, qui erant Christi, carnem suam crucifigerent cum vitis et concupiscentiis; et si qui pertæsi longi la-boris in via Dei lacerasset, ad aspectum crucis ex morte Christi longanimitatem spei resumerent; et sic ignita antiqui serpentis venena effugerent.

23. Lantbertus ergo eadem patientia, eadem obe-dientia, qua Christus obedivit Patri usque ad mor-tem crucis (1033), crucem adiit, ad quam addicti regulariter pœnitebant, si qui graviusculis culpis delinquebant; ibique psalmis et hymnis intentus pernoctabat immobilis. Frigus noctis illius gelu exa-sperabatur, et nix cum larga deflueret, non tamen ultra talos præsulis ascendebat (1034). Tota prorsus hiemalis facies nimis horrebat: sed ille mitissimus, quia ardebat plane intèrius flamma Paracleti Spiritus, idcirco exterius frigoris non sensit cruciatus. Cœlum ejus patuit precibus, et oratio ad supernos pervenit auditus. Ipso interim canente versum psalmi: « Quando veniam et apparebo ante faciem

A Dei? » solito citius cantum dabant galli. Fratres surgunt ad præscripta vigiliarum munia, et post hæc domum introgressi, accendunt ignem copiosum. Inter calefaciendum abbas inquit, ubinam sit Lan-bertus, qui fratrum conventui desit. Unus fratrum dixit, Lantbertum esse, qui regulari iudicio per in-tempestam noctem ad crucem sit addictus.

24. Abbas expavescit, et ire fratres ad eum re-vocandum urget. Eunt, eumque canentem offen-dunt (1035): « Cor contritum et humiliatum Deus non spernit. » Eo revocato, advolvitur ejus genibus abbas et omnis congregatio. Abbas se incusat et culpam excusans, veniam de ignorantia vel intem-perantia postulat. Lantbertus accusator sui imputat sibi culpam, nihil esse dicens, quod eis ignoscat. Fratres benevolentie ejus recompensant gratiam, et balneum illi parantes, vestimenta ejus mutant. Inde manus ejus pedesque exosculantes, gratantur ei unanimes dicentes, hoc factum esse pro ejus au-genda gloria. Egregius vero præsul, expansis in cœlum manibus, fratres sic benedixit: O Deus omnipotens, celestia lumine complens, Qui cœlum, terras, pontum ditione gubernas, Ut sint cuncta tuis in tempore subdita votis, Hos, exposco, tuos benedic per sæcula servos, Protege ab insidiis, serva virtutibus almis, Donec te videant, et cœli regna prehendant, Te tribuente, Deus, qui nunc et semper in ævum In triplici virtute tui benedictus haberis (1036).

CAPUT III.

Sancti in sedem suam restituitio, et cura pastoralis: Taxandri ab idolis ad Christum adducti: S. Landradæ sepultura per ipsum miraculo clara.

25. Evoluto septennio, tandem Altissimo placebat, ut post horridam et diutinam tempestatem cœli faci-entiam serenaret. Pippinus secundus, Angisii et Beggæ (1037) filius, ubi cunctos, qui inter se con-certando Franciam discindebant, viriliter vicit, solus sub Theoderico rege principatum totius Francie obtinuit, et perturbatum regni et Ecclesie statum disposuit meliorare. Cui inter alia hæc laudis mate-ries occurrit: Trajectensis mercenarius Faramundus tandem justa cleri et populi abdicatus sententia, non tantum ab Ecclesia Trajectensi, sed etiam ex tota provincia expellitur (1038). Illic omnium ad cœlum tollitur oratio, omnium ad principem Pippi-num legatio dirigitur, ne amplius Trajectenses pii patris Lantberti careant solatio. Punito divinitus Absalon invasore paterni regni, quanta super hoc fuit exultatio in Israel populo Dei; tanta tunc erat

(1032) Godeschalcus, qui id ex Theodoeno audire potuit, diserte ait, abbatem, qui ignorabat, a quo strepitus ille editus esset, hoc ita imperasse.

(1033) Id est Christi exemplum, quantum potuit, imitatus.

(1034) Nescio, quod nivis prodigium, de quo nec Godeschalcus nec Stephanus meminit, hic indicare voluerit Sigebertus.

(1035) In margine ms. pro *offendunt*, alia denuo manu notatur *attendunt*.

(1036) Hos versus mutuatus est ex Vita secunda num. 22.

(1037) S. Begga, Pippini Landensis filia, Ansigisi, Ansegisi vel Ansiglii uxor, et Pippini Heristalli ma-ter, colitur die xvii Decembris.

(1038) Faramundi expulsionem sanctique Lan-berti in sedem suam restitutionem, ad annum 681 vel 682, quo tempore Pippinus solius Austrasie ma-joratum domus gerebat, referendam esse ostendimus in Commentario § 6, quem consule.

lætitia populo Dei pro repulsa inuasoris Faramundi; A et tantum isti gestiebant pro revocando Lantberto ad episcopatum, quantum illi laboraverant pro reducendo David in regnum. Placet justa petitio principi, et edicit pastorem ovibus suis restitui.

26. Ita miles emeritus permaxima tribulatione purgatus, ovium suarum vocibus attollitur, et in cathedra Trajectensium decenter relocatur. Et merito, quia in corde illius erat sinceritas et legis plenitudo, in ore illius veritas erat et pulchritudo. Quanta super ejus reditu fuit exsultatio omni ordini, ætati et sexui! qualiter omnes, in sua unusquisque causa, jurundati sunt, ille novit, qui solus omnium affectus discernit. Regressus igitur vir apostolicus ad propriam urbem, depravatam a pseudo christianis B ecclesiasticæ institutionis reparavit normam. Et ut David dicebat: Non ignoro me hodie regem factum super Israel, et ipse credens, se nunc primum episcopum factum, ea, quæ retro sunt, oblitus, in anteriora se extendebat. Malens ergo esse, quam dici episcopus, superintendebat instantius sibi et universo gregi, non subterfugiens, quo minus omne consilium Dei annuntiaret omnibus; timensque servi mali et pigri notam, qui reposuit in sudario pecuniam domini sui, nihil remissi faciebat cordi et corpori suo; sed urbes et municipia lustrabat, et per corda, ligonibus verbi exulta, semen vitæ in tempore jaciebat.

27. Aliquando etiam limites suæ diocesis excedebat, ne a Domino diceretur servus inutilis, quod C id solum fecerit, quod facere debuerat. Erat in proximo provincia Tessandrorum (1039), ubi adhuc vigeat idololatria; et dolens fortis Christi athleta, hostes Christiani nominis de tam contiguo adversari regno regis sui, armis fidei accingitur, et calore virtutis inflammatus, crebris eos assultibus lacescebat, et oblata eis pace Dominica, tentabat omnimodis, si quo modo super filios pacis pax sua requiesceret. Illi cum fremerent ut barbari, et eum discernere cuperent, ipse ultro se ingerens bello, templa et simulacra eorum destruebat, aliquando vero eos verbi dulcedine demulcens, sermocinabatur eis. Ut vos, inquit, fratres, de vera salute moneam, me et mea et vestra utilitas monet; ut et vos salvemini, et ego de D vobis fructum laboris habeam. Nihil est homini utilius, quam salutem quærere: sed quis salutem quærat, nisi sciat quid sit salus? Quomodo quærat, si nesciat unde expetenda sit? Qui aliunde, quam a Deo, qui ipsa salus est, quærit, nihil agit. Si homo, neglecta anima, corpori tantum consulat, nihil distat a pecude, quæ secundum corporis sui habitum terram inspiciens, soli corpori intendit. Quia ille est homo, qui seipsum agnoscit; agnosce homo, quis sis, qualis creatus sis, quis futurus sis.

(1039) Taxandria regio a Trajectensi oppido millibus ii distat.

(1040) In margine legitur *humo*.

(1041) In margine notatur *sed cum*.

28. Homo es, quia de limo (1040) plasmatus es, animal ratione et mortale es, medius inter pecora et angelos. Per rationem es pecore melior, per mortalitatem angelo inferior. Qualis vero creatus sis, ostendit corporis tui habitus. Cur solus homo creatus est ori sublimi; erecto pectore et rectis manibus? Nimirum ut corpore et corde et actu semper cælo intendat. Vis scire qualis futurus sis? Terra es, et in terram reverteris. Si tamen (1041) salutem animæ quæsieris, immortalitatem consequeris. Ad hoc consequendum necesse est ut sciat homo quis vel quid sit Deus. Si nescit quis vel quid sit Deus, sciat saltem quis vel quid non sit Deus. Vis scire quid sit Deus? Deus est, qui omnia ex nihilo creavit, qui omnia regit, qui semper vivit sine initio, sine fine, sine circumscriptione loci et temporis, sine mutabilitate substantiæ. Audite etiam quid sit Deus. Deus est æternus et ipsa æternitas, sapiens et sapientia; et quidquid virtutis alicui adest per accidens, hoc soli Deo inest substantialiter. Quis autem Deus non sit, quis hominem nescit? Homo, lapis, lignum, vel aliquid tale, non est Deus: postremo nulla creatura Deus est. Non (1042) est Deus aliquid eorum quæ per privationem aut contrarietatem boni dicuntur; ut sit injustus, malus, vel aliquid tale. Qui homo est, hæc solius naturæ magister discet, et inspecta creatura, Creatorem intelliget.

29. Deus creavit cælum et terram, et ultimum omnium creaturarum plasmavit hominem, dans ei arbitrii libertatem; ut per voluntarium boni appetitum (1043) mereretur etiam boni præmium talem eum condens, ut, si non peccaret, immortalis esset si peccaret, mortalis fieret. Qui diabolo magis quam Deo credens, in mortem cum omni genere suo corruit, quod in tantam malitiam erupit, ut pœniteret Deum fecisse hominem, et per diluvium deleret de sub cælo omnem carnem, solas octo animas per annum integrum in arca reservans. Horum posteri contra Deum volentes habere refugium, dum turrim usque in cælum erigerent, Deus superbiam filiorum Adam ponens super cor suum, lingua humana, quæ una omnibus erat, divisâ in septuaginta duabus linguis, eos a se divisit. Omni malo gravior excrevit idololatria, quam quia solus pene Abraham abhorruit, benedictionem a Deo meruit et promissionem, quod in semine ejus, qui est Christus, benedicerentur omnes gentes. Hic de Virgine natus, verus Deus et verus homo in una sua persona faciens opera divinæ et humanæ naturæ, quidquid est hominis absque peccato, in homine egit et pertulit; et clarens verbis et signis, quod Dei est, non abscondit.

30. Sed ut uno calore solis cera mollescit, et limus durescit, sic ad calorem verbi divini boni ad fidem emolliti sunt, mali contra fidem obduruerunt

(1042) In margine, *non quid*.

(1043) In ms. nostro hæc vox luxata, sic habetur *oppe-*

Ut ergo Deus operaretur opus suum, ut hominem scilicet salvaret, opus peregrinum et alienum adeo operatus est, ut ipse, qui est vita omnium, in homine pro homine gustaret mortem, et mortem crucis. Qui, spoliato inferno, a mortuis tertia die resurgens, et ad cœlos ascendens, et Spiritum sanctum mittens discipulis cum scientia omnium linguarum, misit eos in mundum prædicare, et baptizare in nomine sanctæ Trinitatis. Hinc in omnem terram exivit sonus apostolorum et apostolicorum virorum. Hic sonus tandem ad vos usque pervenit. Unde pro vobis, fratres, doleo usque ad animam, quia repellentes verbum Dei, judicatis vos indignos esse æterna vita. Fugite, charissimi, ab idololatria. Sapientibus loquor; vos ipsi iudicate quod dico. Quid prodest coli simulacra, quibus non est anima, neque vita? Fugite, inquam, ab idololatria, quia nulla major hac est injuria in Deum, qui dicit per prophetam: « Gloriam meam alteri non dabo. » Fugite a tenebris, qui lucem naturalis rationis habetis.

31. Jam pene totus mundus credit. Ut sol tres mundi cardines, Orientem, Meridiem, Occidentem, sua præsentia attingit: Septentrionalem vero cardinem jactis radiis a longe illustrat; sic Sol mundi Christus Orientem nascendo sacrauit, Meridiem in Ægyptum fugiens invisit, nec reliquit Occidentem, ubi apostolos misit, per quos jam caput mundi Roma inflexit cervicem. Quartus hic cardo, quem incolitis, quamvis propter solis absentiam tardius lucem admittat, tamen a longe illuminatos videt, et si præsentia solis caret, solaris tamen lucis usu non minus eget. Hoc modo, charissimi, si ipsum Christum, si Christi apostolos non vidistis, beati estis, si creditis in eum quem non vidistis. Si in ipsum solem non potestis aciem infigere, intendite oculos ad montes a sole illustratos. Per hos montes, per apostolicos scilicet viros, longe lateque fidei luce transmissa, jam credit Hispania, tripartita Gallia, Germania, et remotæ sub alio orbe Britannia et Scotia. Francia de proximo vos arguit obstinatæ incredulitatis. Cum misericordia Domini plena sit terra, quare super vos, tanquam super filios incredulitatis manet ira Dei? Currite ad lucem, credite in Deum Patrem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum. Credite futuram carnis resurrectionem, timete ultimum judicii diem, in quo habebimus omnes judicari; mali, ut eant in supplicium æternum; boni, ut habeant vitam æternam cum angelis, non in angelicam mutati naturam, sed pro meritorum varietate in variis angelorum ordinibus ad angelicam proventi gloriam.

32. His et talibus Prædicator Christi paulatim aboleis ab eorum cordibus barbariem gentilitatis, inecababat eos ad Christianitatis mansuetudinem, et

(1044) In margine est, *fervorem*.

(1045) In margine pro *regnum* habetur *æterni*: unde consequenter mox pro *regum* legendum esset *regnum*. Cæterum totus ille sermo Sigeberti, non

A idololatriæ fetorem (1044) *removens*, spargebat ubique Christi bonum odorem. Illi tamen humanitatis respectu adducti, attendebant virtutem et pietatem sancti viri, qui, quod ore prædicabat, opere explebat; et eum imitari volentes, patiebantur se ab eo in fide Christi confirmari. Nec ante destitit Signifer Christi, quam omnem illam gentem, de regno diaboli abactam, ad regnum (1045) Regis regum transduxit. Hæc est, Christe, tua gratia: hæc est boni militis tui constantia, qui opus apostolicum aggressus, ad castra tua insignem adduxit triumphum. Ecce Thessandriæ apostolum, merito apostolis et apostolicis viris conferendum. Cum enim ad judicandum venerit Princeps pastorum, et quisque pastorum ei representaverit, quotam partem mundi sua prædicatione adduxerit ad fidem, hic Pastor noster inter pastores non inanis apparebit: sed etiam ipse multos suo labore ab idololatria vel malitia retractos post se trahet, et accipiet multiplicem gloriæ coronam.

33. Quam gloriosus sit Deus in seipso, nullo modo deprehenderetur ab hominibus, nisi aliqua mirabiliter in sanctis suis operaretur, per quæ a nobis intelligatur vere esse mirabilis. Francis Pippino principante, construxit cœnobium in villa Belisia S. Landrada virgo (1046), per omnia S. Lantberti consilio animata et usa auxilio; quæ imminente die sui exitus, ut parata ad nuptias Sponsi sui intraret cum accensa bonorum operum lampade, accersivit familiariter eundem S. Lantbertum, ut ab eo Vitæ viaticum acciperet. Accelerante viam sancto viro, Ma interim soluta est carnis ergastulo; sed Deus, cui nihil gratius fraternâ charitate, nec illum, nec illam passus est privari fructu mutue amicitiae. Nam in eundo jucunda Præsuli apparuit visio. Ante oculos jacentis, et quasi per extasim semivigilantis stabat clara videri ipsa virgo Christi Landrada, eumque amabili vultus et oris gratia compellans. Unde, inquit, tibi, o mi amice, hæc insolita mei incuria, ut te ad me visitandam tanta tenuerit mora?

34. Lantbertus, præterdens affectum familiaritatis, reddebat hæc verba excusationis: Me nec incuriæ nec moræ incusare habes, quem ad te venire maturantem prævenit ocior mortis tuæ necessitas. Ecce, quia adsum, et tu jam intrasti in gaudium Domini tui, justa tibi solvam ex debito; tu, quæso, mihi indica, quo in loco corpusculum ex tuo placito sepeliam. Et illa: Suscipe, inquit, cœlum, et diligenter illum in terris locum notato, in quo videris modo per micantem lucem cœlitus apparere sanctæ crucis signum. Lantbertus eam monstrantem sequens oculis et mente, ecce videt locum in terris cœlesti luce designari in modum sanctæ crucis, et ab ore colloquentis sibi virginis hæc ultima verba accipit: Hunc locum, Lantberte, tibi insinuatum sancti est.

(1046) S. Landradæ virginis et primæ abbatissæ Belisiensis Vita data est ad diem vii Julii, auctore Theodorico abbate Trudonopolitano.

cellitus, scias olim delegatum a Deo mææ sepulturæ. Hac vice sermonum sancta virgine celo recepta, vir sanctus somno solutus, applaudebat sibi de cœlestis visionis oraculo. Locus autem, qui cœlestis lucis signo irradiabatur, Wentreshovum (1047) erat, quem ipse S. Lambertus, a S. Landoaldo inibi nutritus, prima sui tyrociniî indole insigniverat.

35. Lambertus tanto quidem properantius maturabat viam, quanto sciebat hoc Deo et sponsæ ejus fore gratius; et veniens Belisiam tardius voto, quam pedibus (animo enim cupienti nihil satis festinatur), visionem omnibus pandit, eosque ad illam exsequendam nititur flectere, quam potest blandius ac facundius. Omnes contra unum reclamant, omnes uno ore tumultuando conclamant: Absit, Lambertus, absit, o præsul beate! Hic ipsa sancta virgo a te Deo consecrata fuit: hæc ecclesia ejus opera et impensis constructa, a te per eam est dedicata: hic omnia ejus per te ab ea Deo delegata sunt: hic Deo famulantium turba per eam et per te adulta est; et ubi dignius ossa ejus quiescent, quam hic, ubi præsentia tot honorum ejus operum apparent testimonia? Et hæc quidem omnia etiam tuæ sanctitatis merita, Lambertus, accumulans, dum per tuæ pastoralitatis studium hic et merito et numero aucto fidelium populo, fidei et virtutis exuberant dona. Lambertus offensus pervacacia omnium. Gratum est, inquit, præesse civibus; sed grave est omnibus placere. Ecce, quia sermo Dei et meus non capit in vobis, vos omnes invitatus sequar: certus sum tamen, quia cœlestis oraculi non deerit effectus.

36. Lambertus igitur, sepulta sancta virgine magis ex populi, quam ex suo placito, animo fluctuabat, hinc de cœlesti oraculo certus, illinc incertus de sepulto virginis corpusculo. Ob hoc omni orandi modo se addicens, quærebat rem ab eo, cui nihil impossibile esse sciebat. Sic exacto triduo, convocato populo ait, virginem Christi pridem defunctam, vestro etiam judicio magni dico fuisse meriti; et ideo non leve esse duco, quod ab ore ejus jam cum Christo regnantis mihi teneo indicatum. Ideo ne gravemini, quod precor, ut aperta virginis tumba, rem ipsam oculis experiamur. Obeditur ei ab omnibus; tumba aperitur; sed nihil reperitur de sancto ibi sepulto corpore, cum ipso sarcophago alias transposito. Expallet vultus omnium; solus Lambertus gaudet, et attonitus paterne demulcens. Quia, inquit, diffidentiam vestram experti estis, jam nunc Dei misericordiam experiamur, et in loco mihi designato sancti corporis glebam quæramus. Eo duce

Wentreshovum curritur, qui mente et oculis relegens cœlestis signi ostensa sibi vestigia, ostendit locum beneplacitum sanctæ virginis. O rem novam! Ibi sancti corporis glebam, cum ipso sarcophago transportatam inveniunt, tam composite tamque decenter relocalatam, ut nulli esset dubium, angelico ministerio sanctam virginem illuc translata fuisse.

37. Et quid mirum, si ille, qui martyri suo Clementi habitaculum in modum templi marmorei præparavit in mari angelicis manibus (1048), hujus quoque virginis corpus per angelos, mysteriorum Dei ministros, tam competenter transtulit (1049)? Huic miraculo tanquam inusitato si quis discredidit, moveat eum saltem argumentum a contrario. Quippe cum sciat multorum corpora in sanctis locis indigne sepulta, per angelos malos longe projecta esse, non diffidat sanctos angelos ad nutum Dei sanctæ virginis suam impendisse operam, et voto verbisque S. Lambertus fidem fecisse. Attollunt ergo cuncti Dei virtutem, super omnia prædicant fidem et meritum gloriosi Lambertus, cujus conversatio jam in cœlis erat, quamvis corpore adhuc teneretur in terris, in quo videbant impleri illam Domini vocem: « Omnia possibile sunt credenti. » O virum dignum Deo, cui nihil deest ad perfectionis cumulum, paratum etiam ascendere ad illam charitatem, qua majorem nemo habet, ut animam suam poneret pro amicis suis! Quam enim majorem daret rex suo emerito militi, quam ut coronatum martyrio donaret, rude æternæ quietis. Nos ut extremam manum operi imponamus, jam nunc passionis ejus vexillum erigamus.

CAPUT IV.

Pippinus ob ductam Alpaidem pellicem correptus: pellicis odium et insidiæ: sancti, illa instigante, martyrium.

38. Pippinus, ut prædiximus, principabatur egregie super omnes principes Francorum, cujus gloriam augebant crebri victoriarum tituli, quem ad virtutem incitare poterant saltem deducta ab utroque parente nobilitatis et sanctitatis monumenta. Ut enim sileam de sanctitate Gerdrudis materteræ (1050) ejus, vel Clodulei (1051) Mettensis episcopi, qui fuit patrinus ipsius; quis S. Beggæ matris ejus vitam non miretur? Quis nesciat sanctimoniam paterni avi ejus Arnulphi (1052), qui primo major domus regis, post Mettensis episcopus, et in vita et in morte mirabilis mundo fuit? Jam vero etiam filiorum ejus potentia vigeat in regno, e qui-

giso Pippinus II natus est.

(1051) S. Clodulphum seu Chlodulphum Mettensem episcopum indicare voluit, cujus gesta exposita sunt ad diem 8 Junii quo colitur.

(1052) S. Arnulfus ante aditum episcopatum in sæculo uxoratus, S. Chlodulphum, cujus mox meminimus, et Angesisum procreavit, ex quo et S. Begga Pippinus, ut diximus, genitus est. S. Arnulphi res gestas vide ad diem 18 Julii.

(1047) Vide adnotata ad cap. 1, litt. i.

(1048) S. Clemens papa et martyr, quem hic indicat, colitur xxiii Novembr., quo die hæc examinari poterunt.

(1049) Eadem leguntur in Vita S. Landradæ, unde ea discere potuit Sigebertus.

(1050) Indicat S. Gertrudem virginem, abbatissam Nivellesensem in Brabantia, cujus gesta elucidata sunt ad diem 17 Martii. Erat hæc Pippini I, cognomento Landensis, filia, et soror S. Beggæ, ex qua et Anse-

bus Drogo (1053) dux erat Campanensium, at Grimoldus (1054) hæreditarium patris principatum exspectabat. Hos illi genuerat legitima sua conjux Plictrudis. Et cum Pippino nihil gloriæ, nihil potentia, nihil felicitatis deesset, nunquam ei super industriam fortuna fuit.

39. O nihil unquam tatum apud diabolum! Vir tam victoriosus de seipso non potuit triumphare, et ferreum pectus suum passus perforari molli telo libidinis, puellam nobilem et elegantem, nomine Alpaidem, superduxit legitima conjugi suæ Plictrudi ex qua etiam suscepit filium Karolum, cui postea propter indomitam bellandi fortitudinem Tudetes, sive Martellus, agnomen fuit. Hæc soror erat Dodonis (1055), qui domesticus Pippini principis erat, vir plenus opibus, genere clarus, per amicos et cognatos, et multos sibi obsequentes pueros, multam potentiam assecutus in regno. Cum autem nullus esset episcoporum, qui staret ex adverso et opponeret se murum pro domo Israël, ut staret in bello a d'e Domini, Lanthertus opportune, importune arguebat principem, et alterum se Eliam vel Joannem exhibebat, et quorum imitabatur zelum, ad eorum quoque tendebat meritum, ut quibus par erat in certando constantia, par foret in vincendo gloria. Elias Aab (1056) ... regem Israel hostem pertulit et vicit, et eum ad hoc arguendo attraxit, ut intentam Dei iram a se differret, quam forte ex toto effugisset, nisi eum Jezabel uxor sua, contra Deum concitans, sub peccato vendidisset.

40. Joannem Herodes se arguentem metuebat, et pro eo multa faciebat; sed eum quoque Herodias uxor per lasciviam saltantis filia ad jusjurandum, et per hoc ad necem Sancti perpulit. Tertius Elias, vel alter Joannes noster scilicet Lanthertus, in spiritu et virtute Eliæ et Joannis, etiam ipse directus parare viam Domino, arguebat libere Pippinum principem, nec secundæ Herodiadis timebat rabiem. Nam quod animi habebat Herodias, cum Herodes Joanni, eum pro adulterio arguenti, libenter accommodabat aurem; hoc animi habebat etiam Alpais (1057), cum Pippinus Lantherto, eum pro pellicatu suo arguenti, obediebat. Equidem vir alias laudabilis et religiosus, hoc excepto, multum Lantherti jucundabatur consiliis, et monitis flectebatur qui si amantem pellicem fallere potuisset, nimirum lucrese audisset se merito increpantem præsullem. Elias in cælum raptus exspectat adhuc per Antichristi gladium victoriae palmam; Joannes pro veritate caput

(1053) Drogo Campaniæ dux, Pippini ex legitima uxore sua Plectrude filius, in variis Annalibus apud Cointium obisse notatur anno 708.

(1054) Fuit hic alter legitimus Pippini filius, qui, dum anno 714 in ecclesia S. Lamberti Legiæ pro ægrotantis patris sui incolunitate oraret, interfecit est.

(1055) Dodonem Pippini domesticum ac potentem virum fuisse, testantur etiam Godeschalvus et Stephanus; sed eundem Alpaidis fratrem fuisse, primus, quem novi, scripsit anonymus, cujus verba recitavimus in Commentario num 198.

A suum martyrio devovit; tertius duorum Lanthertus se quoque dignum exhibuit ad bibendum calicem Domini.

41. Pellex rem ad fratrem suum Dodonem refert, eique omne consilium suum deferens, precabatur ut ejus ope aboleatur opprobrium generis sui, quod nimis invalesceret, si per Lantherti censuram contingeret suum a principe divortium. Ille causam suam et sororis cum valentioribus sui generis communicans, per se et per eos episcopum compescere ab inreparatione principis laborat; quem quia invenit inflexibilem, nec faciem alicujus contra justitiam revereri sensit, proximis et amicis suis promittit de causa sororis ultionem. Hinc duo fratres, Gallus et Rioldus, consanguinei Dodonis (1058), neptis suæ Alpaidis miserantes vicem, lacescendi episcopum opportunitatem quærunt, et insurgentes cum omnibus suis in ecclesiæ Trajectensis familiam omnem, qualicumque arte contra eos calumniam concinnant, nullam, quam eis inferre possunt, molestiam prætermittunt; si quo modo possent per hoc sententiam præsulis inflectere, ut saltem causa suorum a redargutione principis desideret. Sed res aliter, ac rati erant, cessit. Justus nempe, ut leo confidens, clipeo patientiæ contra omnes se protexit incursus, et gladio Spiritus, quod est verbum Dei, contra minas terrenæ potestatis se accinxit, et galeam salutis indutus, agebat indubitanter rem veritatis. Et primo quidem blande compellebat eos, et quibus modis pietas Patris, et censurâ præsulis poterat, eos ab injusta deterrebat violentia.

42. Sed quia in ventum fundebat verba, se quam familiariter in Deum rejiciens, dicebat: «Exsurge, Domine, et judicâ causam meam; memor esto opprobrii servorum tuorum.» At filii Belial acrius Dei fideles impetebant, et omni genere nocendi tribulabant innocentes. Illi, quibus res erat pro anima, et quibus tota spes in sola innocentia pendebat, inconsulto episcopo armis obviam ire parant, ut aut ulciscantur suas injurias, aut ne moriantur inulti. Concursum est, pugnatum est. Pugnanti illi pro temeritate, repugnant isti pro salute: Gallum et Rioldum, consanguineos Dodonis, locat superbia in primâ fronte belli, Petrum et Audolecum, consanguineos præsulis, ex adverso in prima acie opponit justitia. Galli et Rioldi degeneres animos timor arguit; Petri et Audoleci dexteras ad virtutem erigit innocentia. Virtus innocentia favit, victoria cessit parti ecclesiasticæ: Gallus ac Rioldus, factionis iniquæ prin-

(1056) Lege Achab. Hic in ms. nostro deinde vox una aut altera excidit, ut locus vacuus indicat.

(1057) In ms. nostro mendose hic legitur Alpaidis. Porro hic incipit Sigebertus contra Godeschalci ac Stephani fidem novam martyrii S. Lamberti causam comminisci.

(1058) Gallum et Rioldum Dodonis consanguineos fuisse et Trajectensem ecclesiam rapinis suis graviter afflixisse, didicit ex Godeschalco et Stephano: verum hi nullam affligendi causam assignant, nec Alpaidis unquam meminerunt.

cipes, cæsi oppetunt; Petrus atque Audolecus, Ecclesie vindices, referunt vexillum victoriae (1059). Confusi sunt impii, nec erubuerunt; victi sunt, sed defatigati non cessarunt: Dodo enim, qui fuerat inventor omnium malorum, jam et ipse efficitur belli, auctor, et vilipendens, quod de sacerdotibus dicitur ex ore Dei: « Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei; » grassatur in ipsum caput sancti episcopi, devovet eum morti, in eum solum retorquet nepotum suorum ultionem.

43. Pippinus princeps illis diebus Jopiliam (1060) venerat, ad villam Leggæ contiguam, ubi vir sanctus, quasi pro regni negotio ad ejus curiam invitatus, suam præsentiam non negavit. Princeps et principis pellex vultum serenant contra eum; alii iram dissimulant, simulant alii lætitiâ, multi pro suo quisque arbitrio habitum cordis variant. Tractabat autem pellex opportune aliquem parare sibi precatorem, per cujus interventum posset sibi conciliare animum episcopi, vel saltim ab importuna reprehensione principis in præsentiarum mitigare. Convivium apparatus; invitatur episcopus; jucundatur prorsus omnis curialis frequentia. Princeps oblatum sibi a pincerna poculum innuit afferendum esse episcopo, ducens benedictionis vice, si de consecrata sancti episcopi manu poculum acciperet, quod olim a Martino, Turonensi episcopo, sciebat quæsisse Maximum imperatorem (1061). Sed Pippinus majorem benedictionem a Lantberto percepisset, quam Maximus imperator a Martino percepit, si talem gratiam apud Lantbertum uxor Pippini meruisset qualem apud Martinum uxor Maximi promeruit (1062).

44. Martinus melioris Maximo imperatore æstimavit presbyterum suum, cui poculum porrexit ante regem; Lantbertus nullum Pippino prætulit. Exemplum principis secuti minores proceres, omnes a sancta manu sancti episcopi poculum sibi porrigi efflagitant. Dum ad hoc omnes mistim irruunt, et se confuse ingerunt, ut alter alterum præveniat; ecce pellex sua manu clanculum manibus aliorum intermista, satagebat vel sic de manu episcopi præripere poculum. Ille ante et retro oculatus, præcavit femineas insidias callenti animo, et ad principem conversus, de nimietate femineæ præsumptionis comperitur, quæ callida arte quæsisset inurere sibi notam non placitæ Deo communionis. Inde se aula proripuit, et omnem illam principalis convivii immunitatem (1063). Nec sic quievit versutia femineæ, nihil volentis relinquere inexpertum.

(1059) Totum bellum, hoc Sigebertus pro suo ingenio exornavit, cum Godeschalcus et Stephanus tantum dicant, Gallum ac Rioldum a Petro et Audoleco, qui ecclesiasticarum rerum prædationes ultra ferre non poterant, occisos fuisse.

(1060) Jopilia, Jopila, Jopilum, Jupila, Jobii-villa, vulgo *Jupille*, vicus est in ripa Mosæ prope Leodium, ubi Pippinus villam habuit, in qua etiam obiisse creditur.

A Vesperi parente redire episcopo, ei per suggestionem pellicis a principe jubetur, ne abeat insalutata sua conjugem.

45. Episcopus, loquente in se Spiritu veritatis. Testor, ait, o maxime princeps, testor vere Jesum, spem vitæ nostræ, me nunquam fornicariæ communicaturum; quia mandavit nobis Paulus: « Ne commisceamini fornicariis. » Testor, inquam, Deum, me nunquam eam salutaturum; quia scio dixisse amicum Dei Joannem: « Si quis non permanet in doctrina Christi, non eum recipiatis, nec ave ei dixeritis: qui enim dicit illi ave, communicat operibus illius malignis. » Te ei communicare nimis doleo, te nolle resipiscere ægre fero; propter hoc Dei iram tibi timeo. Pellex igitur videns, causæ suæ nihil esse reliqui, jamjamque, si diu advivat Lantbertus, timens sibi imminere divortium, rem totam seriatim fratri furioso mandat, et oleum camino addens, obtestatur, ut quantocius agat de occidendo episcopo. Dolorem, quem Dodo habebat de nece nepotum suorum, exaggerabat geminatus de repulsa sororis suæ dolor; jamque in hoc totus erat, ut sibi et sorori suæ satisfaceret.

46. Præco veritatis Lantbertus, jam tendens ad bravium supernæ vocationis, venerat Leodium; Do vero ad vicum Auridum secesserat, satis Leodio contiguum: parat arma, socios aggregat, a domo etiam regia, suo vel sororis suæ nomine comparatos evocat auxilios. Dilationis moras odit, iras colligit differendo, irascendo stimulus furoris ad cotem durissimi cordis acuit. Lantbertus interim præciosus instare suam agonem, noctem illam insomnem duxit, non quia terrerent eum aliqua insomnia mortis, sed quia spe præoccupabat futura quietis gaudia. In ipso namque conticinio noctis surgens ad confitendum Domino, angelico se in terris obsequio exercebat. Hora celebrandæ nocturnæ synaxis (1064) excitatis discipulis, ait: Surgite ocius, promisit Deus coronam vigilantibus. Officio expleto, cæteri se lecto reddunt; ipse præstat [*forte perstat*] boni operis cursum consummando. Circa crepusculum corpore corruptivo aggravante animam, cœpit exemplo Domini euntis ad passionem tædere, et oculis gravatis somno, captabat dormiens modicum quietis.

47. Tunc ecce, circa auroram rarescentibus tenebris, hostilem exercitum cuneatim incedere videt et nuntiat excubitor episcopalis domus, nomine Baldo-veus; et quamvis nebula mane ascendens liberum intuitum retunderet, facile erat rem deprehendere

(1061) Historiam hanc refert Severus Sulpicius cap. 23 Vitæ S. Martini, cui colitur die xi Novembris.

(1062) Adi Dialogos ejusdem Severi Sulpicii lib. II, cap. 7.

(1063) Et hoc quoque totum convivium antiquioribus omnibus ignotum primus confinxit Sigebertus atque ita retulit, quasi ipse eidem interfuisset,

(1064) Id est Officii nocturni.

vel ex visa multitudine virorum, vel ex audita collisione armorum. Micabant loricae, proeminebant cassides in capite, levæ tegebantur clypeis, dexteræ armabantur spatibus et lanceis; præibant fundibularii cum sagittariis. Audite rem mirabilem, divinæ pietatis indicem! Ut enim clareret, Lantbertum in nullo gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem ei mundus crucifixus erat, et ipse mundo, eique jam a terra in cælum per virtutem crucis ascensum in cœlis parari, quidam sequentes exercitum, vident signum admirabile stupentes supra domum, in qua erat pontifex, instar Dominicæ crucis, clarius omni metallo, a terra usque ad cælum rutilare. Constat quibusdam, qui spe pactæ mercedis, non aviditate fundendi sanguinis, et tantum ad augendum numerum militum, non ad patrandum scelus Dodonem sequebantur, sanctam crucem fuisse conspicuam; illis econtra occultabatur objectu nebulæ, qui cupiditate rapinæ et expectatione præmii spirabant in perniciem sancti pontificis (1065).

48. Primo Constantino imperatori ad bellum æmuli signum crucis igneo fulgore rutilum in cœlo apparuit, quo inscriptum videbatur: *Τούτω νίκω*, quod est, In hoc signo vinces (1066). Lantberto quoque in procinctu belli stante, signum crucis apparuit super domum ejus, plane portendens illi, qui stigmata crucis Christi in corde et corpore suo pertulerat, jam a Deo victoriam et coronam parari. Dilecto quoque Domini Benedicto via palliis strata et lampadibus a terra usque ad cælum parata esse, per quam ad cælum ascenderet, quibusdam apparuit (1067): Lantberto vero quam Benedicto gloriosior via parata est, qui per ipsam crucem, a terra usque ad cælum rutilantem, cœlos ascendit. Lantbertus quoque felicior fuit ipso Elia: Elias enim igneo curru in cælum raptus, morte dilata, longam spem vitæ æternæ adhuc tenet: Lantbertus, morte obita, in cælum ductus per crucem igneæ lucis, in æterna vita gaudet cum Christo.

49. Acies hostium jam quasi ad præcinctum appropinquabat: excubitor domus inclamat dormientes, quibus ipse jam circumstans exercitus esse poterat nuncius horroris. Testis Christi Lantbertus attonitus gravedine somni et rei acerbitate, discalciatis pedibus surgit, et arripit gladium, quasi se suosque defensurus: sed ad se reversus, se temer-

(1065) Quibus ea crux visa fuerit, quibus occultata, Sigebertus ex sola conjectura dixisse videtur, nam antiquiores biographi tantum dicunt, eam nonnullis de ipso exercitu, vel exercitum sequentibus ita apparuisse.

(1066) S. Constantini imperatoris gesta illustrata sunt ad diem 21 Maii, ibique de prodigiosa cruce, quam adversus Maxentium moturus vidit, actum est cap. 3. Voces Græcæ restitui, cum in ms. nostro legeretur vitiose Duthoyca.

(1067) Vita S. Benedicti, Ordinis sui fundatoris,

A tatis damnavit, et quia illicite saltem attentaverat arma, se ante Deum congruenti addidit poenitentia (1068). Te, inquit, bone Jesu, qui dixisti: « Mihi vindictam, et ego retribuam, » te precor, ne perdam victoriam meam, quia satius est mihi mori in te; quam super inimicos meos bellando mittere manus. Tu bellator fortis, apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi. Jam irruptis portis, jam effractis foribus, ipsos domus parietes impingebant lanceis; aliqui etiam introgressi, ignem intentabant. Petrus et Audolecus introgressos eliminabant, et tam multis tam paucorum viribus frustra conabantur resistere; quos sanctus pro tempore consolans. Si, inquit, me, fratres, vicarie amastis, Christum, sicut ego diligo, diligite: vestra peccata confitemini, et orate pro invicem, ut salve-
B mini. Me oportet jam dissolvi, et cum Christo vivere.

50. Scitis vos, o nepotes mei, reos et noxios fuisse in crimine isto (1069), de quo modo ultio expetitur; quod tunc injuste egistis modo, precor, juste ac patienter late. Non judicabit Deus his in id ipsum, nec consurget duplex tribulatio. Ne, quæso, peccatum vestrum ante Deum inundet, nec per manus vestras sanguis sanguinem tangat. Non timeamus sevitiâ persecutorum, quia illis erit in vindictam gladius et ignis, qui manducabit carnes illorum usque ad medullam. Vos tantum manus vestras servate innoxias, ut et spiritus vester in æternum sit salvus: vestras etiam carnes date illis ad dilacerandum. His ultimis monitis Patris sui, jam in agonia constituti, animati sunt omnes ad occumbendum pro justitia et innocentia. Ipse arrepto Psalterio, et primam psalmi versum, qui occurrit, pro præsigio accipiens: « Quoniam requirit Dominus sanguinem servorum suorum; » hoc subjunxit ultimum: Videat Dominus, et requirat. Et egressis omnibus extra cubiculum, et quasi agnis in medio fœrentium [i. fœrentium] expositis, ipse extensis manibus, terræ in modum crucis prosternitur, et orans cum lacrymis, in manus Domini animam suam commendavit, ut nemo unquam affectuosus se Deo commendaverit.

D 51. Carnifices interea Petrum et Audolecum peremerunt, et quotquot ecclesiasticæ clientelæ ibidem invenerunt. Unus cæteris truculentior, ascenso tecti culmine, eumque videns hærentem solo pavimento,

auctore S. Gregorio Magno, data est die 21 Martii, ubi cap. 6 ista visio refertur.

(1068) Sanctum, abjecto mox gladio, quem somno gravis primo mentis impetu ad sui defensionem arripuerat, mutasse sententiam, aiunt etiam Godeschalcus et Stephanus; sed de indicta sibi propter ea poenitentia neuter meminit. Poeta anonymus, num. 174 relatus, ex rumore fabulatus est, eum septennio poenitere, si viveret statuisse.

(1069) In cæde scilicet Galli et Rioldi.

cor ejus jacto telo transfixit (1070); animam vero ejus cum ipso orationis murmurio angeli intulere cœlo. Pretiosus ego sacerdos Domini Lantbertus, qui hic fuerat particeps omnium custodientium mandata Dei, fruitur illic gaudens et exultans, omnium sanctorum contubernio. Cum continentibus et virginibus redimitus sero castitatis, confessor cum confessoribus, ante Deum bibit secundum calicem confessionis; monachus cum monachis accipit centuplum æternæ recompensationis; apostolus cum Apostolis in sede judiciariæ potestatis sedet; propheta cum prophetis spe gaudet, patriarcha cum patriarchis fide fulget; postremo martyr cum martyribus calicem salutaris accipiens, nomen Domini invocat, quia majus non habuit, quod Domino retribueret pro omnibus, quæ retribuit sibi. Inter novem etiam locum ordines angelorum habet, in quo singulis pro merito officii sui participet. Itaque factus omnium particeps, electus est in æterna curia municeps, ubi obtinet palmam perennis gloriæ, et stolam jucunditatis æternæ.

CAPUT V.

Corporis sepultura Trajecti : Dodonis et sociorum pœna : miracula Levdii facta, et ecclesia ibi ædificata : corpus eo translatum : Grimoaldi cædes divinitus punita : Northmanni a sacro corpore repositi : auctoris observatio : tempus martyrii.

52. Pauci ex satellitio sancti martyris, qui evaserunt mortis periculum, tegetes vili tegmine corpus roseo cruore perfusum, quantocius navigio Trajectum transvexerunt. Volat fama per populos, pavore et horrore universos concutiens: pavent omnes pro offensa principis (1071), horrent omnes pro indebita nece præsulis, deflent Trajectenses, se amisisse pii patris benevolentiam, nec tamen satis audent debitam tanto patri reverentiam exhibere. Vix caros lugere, vix reos vacat odisse. Exposito ad portum sancto corpore, cucurrit populus sine nomine et numero, et quanti apud omnes S. Lantbertus æstimatus sit, ex confusis omnium planctibus æstimari poterat. Impositus feretro defertur sanctus martyr ad basilicam S. Petri cum honore debito; clerus cum psalmis et canticis prosequitur, populus complodit manus cum lamentis: populus pernoctat solemniter, clerus rite frequenter excubias.

53. Juvat omnes allambere vestigia pii patris; magna se putat suffragia meruisse, cui contingebat

A sanctis membris infringere oscula. Delectabile ac pium erat videre omnes pastori suo impendere pigrius amoris; sed miserabile ac mirum erat circa erraticas oves iram pii pastoris advertere. Traditur enim a majoribus, quia, cum omnibus sanctum exosculandi liber aditus pateret, si qua pellex se ingerebat ad corpus martyris osculandum, quasi quodam turbine rotata, retrocedebat (1072). Per pellicum ergo repulsam clarebat nimis, Deo et sancto martyri pellicem (1073) illam odiosam fuisse, quæ duplici crimine Franciam infamaverat, et sanctam conturbaverat Ecclesiam. Tantus autem timor Trajectenses pro hujus rei acerbitate incesserat, ut nec mausoleum dignum tanti nominis viro auderent præparare: idcirco aperta tumba Apri patris ipsius S. Lantberti, mane facto cum ossibus patris sui corpus sanctissimi filii ejus usque ad tempus tumulandum decreverunt.

54. *Exanimis artus non liquit cœlica virtus, et Monstravit populis, quantæ fuerint bonitatis.*

Ne enim terreterentur populi humano terrore, quo minus sanctum domini Lantbertum digno honore venerarentur, cœpit ad tumulum ejus noctu et interdum in die audiri angelicum conticinium psallentium, quoties ibi humanum silentium esse videbatur. Nec defuerunt, qui rei ipsius veritatem scrutabantur, et cum apponerent omnem mentis et aurium diligentiam, videbatur eis [ex qualitate vocis S. Lantberti benesibi nota (1074)], quod ipse sanctus cum aliis, qui secum occubuerant, divinæ majestati dulcem melodiam caneret. Si quis ea hora vellet adire basilicam, præ horrore non poterat introire, et quanto quis se propius ingereret, tanto minus angelicas voces admittebat retusis auribus: cum autem elongabatur, angelica melodia amplius iterabatur. O ineffabilis potentia tua, Christe! Quis compenset tua magna? Ecce, palam facis, quod ore tuo dixisti: « Non est Deus mortuorum, sed vivorum. » Omnes enim tibi vivunt, qui vivis et regnas in sæcula sæculorum.

55. Miles Christi gloriosus Lantbertus, quantus apud Regem regum in cœlis esset, cœpit statim in terris patefacere, per hoc multo beator, quod per eum etiam post mortem nomen Domini benedicebatur in populis. Apparens enim nocte thesaurario, nomine Amalgiso (1075); judici quondam suo, eum blando compellabat alloquio: qui de causa adventus sui ab eodem viro diligenter inquisitus; Romam,

(1070) Primus Sigebertus scripsit S. Lambertum cor transfixum fuisse. Godeschalco ait:

In ictu telæ jaculavit eum:

Stephanus:

Perussit telo victurum in sæcula Christo:

Poeta anonymus:

Hunc telo figens, auxit sibi vulnera culpæ.

(1071) Imo Dodonia, ut alibi sæpe dictum est.

(1072) Hanc mirabilem pellicum repulsam Sigebertus primus e biographis tradidit.

(1073) Alpaidem designat, quam S. Lambertum necis ream fuisse non credimus.

(1074) Quæ unci inclusa sunt, restituimus ex Vita breviori ab eodem Sigeberto, conscripta, et Reinero perperam attributa. In ms. enim nostro hic luxato ita legitur: Videbatur eis vocis sibi notæ unde S. Lambertum, quod ipse sanctus, etc.

(1075) A Godeschalco Amalgisilus vocatur, atque ita etiam legitur in Vita breviori mox citata.

inquit, ivimus; Roma, ecce, redimus, visitaturi Dodonem et complices ejus; sanguis enim innocentium, qui mecum pro Christo super terram effusus est, jamjamque expetit ab eo vindictam, nec suam Deus ab eis gratiam elongabit. His dictis, disparuit. Sed quia visio non fuit fantastica, rerum exitus docuit. Dodo nempe sanctis antistitis interfector statim incurrit iram divinæ ultionis: nam omnia vitalia putrefacta et fetida per os suum projiciens, ostendit omnibus infelicitatem suam per miserabilem vitæ exitum; et qui hic pompa sæculi abusus est, deputatus est in inferno jam [igni] inextinguibili, et vermi non morienti.

56. Fertur etiam, quod propter intolerantiam nimii fetoris corpus ejus in fluvium Mosam projectum sit, vermibus et tabe corruptum (1076); nec aliam sepulturam meruit, qui miserabilem tanti criminis sibi memoriam acquisivit. Dodoni in crimine æquandus ille, qui sanctum Domini suis manibus peremit, fratri suo miser bello concreditur, et fratrem perimens, mutuo a fratre perimitur. Ut aiunt, paucis omnia concludam: infra anni ipsius spatium vix aliquis evasit, qui in nece sancti martyris reus fuit: et si quis superfuit, in tantum se aut sensu (1077) perdidit annullari, ut illos felices duxerit esse, qui citata, quamvis miserabili, morte consumpti sunt. At Christi martyr coronatus triumphat, et victoriæ palmam (1078) tenens, in sinu Abrahamæ exsultat. Sic, Christe, in sanctis tuis de inimicis triumphas, et diligentes te diligens, honorificas honorantes te.

57. Legia, quæ illustrari meruit patroni sui martyris, quamvis corpore ipsius se ad tempus doluerit viduatam esse, tamen miraculorum ejus immunis non fuit. In cubiculo namque martyris illius conscio luminaria, divinitus accensa, sæpius resplendebant; ut tota domus, quasi solus radius, refulgeret [ut lucem illam vix humanus ferret (1079)], oculus. Hæc famæ primordia verificabat sequens gratia miraculorum, quorum hic summa capitulanda est. Theodium (1080) quemdam vir sanctus semel per visum monuit, ut pectinem suum optimum redderet, ab ejus uxore sibi præreptum: tertio (1081) non parentis sibi pectus affecit insanabili ictu, sicque suum ab invito recepit, Baldipisilus jussus per visum ex-

cubare ad locum martyris ejus, et alter quidam Raginfridus eundem locum emundare monitus, ambo lumen oculorum, quo carebant, receperunt, in suo quisque tempore.

58. Veniebat cum fide ad hunc locum virgo Oda, et ipsa cæca; et loco proxima ut nomen invocavit sancti martyris, quod volebat accepit (1082). His augebatur recens veneratio novi patroni, et accensa populi devotio sancto basilicam ædificat, tanto citius, quanto devotius. Lectus etiam sancti a fidelibus fabricatus, in illo loco positus est, ubi sanctus telo iniqui transfixus fuit. Hæc Legiensium devotio adeo Domino placuit, ut jam crebro multis fidelibus cœlitus viso appareret, ut sanctus Martyr relatus a Trajecto martyris sui loco restitueretur. Sanctus Hubertus, sanctissimi Lambertus discipulus et successor, non contrahat Dei et martyris voluntati. Anno igitur episcopatus sui XIII (1083) tumulum sancti aperiens, corpus ejus solidum et illibatum ac miro odore respersum invenit: mutavit vestimenta, et priora pro dandis pignoribus (1084) servanda sigillavit.

59. Claruit vel transferendo, hoc beneplacitum fuisse Domino: in villa quippe Nuella (1085) requiescente populo, pauper et cæcus, ditatus est reddito sibi officio oculorum. Nec multo post in villa Hermala (1086) cunctis requie relevantibus laborem paralyticus (1087) ibidem adductus in aspectu sancti feretri solidata compage membrorum, sibi redditus est. In singulis his locis statim basilicæ in honorem sancti martyris fundabantur. Cum tali tripudio appropinquabatur tuo, o Legia, municipio (1088)! Quanta et qualis fuerit processio cleri et populi, quanta et qualis exsultatio undique concurrentium, quanta omnium liberalitas in dandis sancto muneribus, quanta fuerit fidelium orandi et vota solvendi puritas; hæc et hujusmodi facilius a sapiente æstimari poterunt, quam alicujus ore vel stylo narrari.

60. Habes, Legia, tuum gaudium; ecce, tenes tuum speciale patrocinium. Hinc cœpit tui profectus [al. provectus] initium, per hunc in urbem exaltata, proveheris de filia in matrem (1089): per hunc in episcopalem sedem promotam, in omnem profecti honestatem. Aliis urbibus in senium quodam-

(1076) De corpore in Mosam projecto nihil legitur apud Godeschalcum.

(1077) In ms. nostro *censu* legitur: Forte tamen legendum *sensum*.

(1078) Ms. nostrum habet: Victoriæ palmæ; quod ex eadem Vita breviori correxi.

(1079) Uncis inclusa ex laudata Vita breviori denovo restitui, cum in ms. nostro post verbum refulgeret, omissis cæteris, tantum sequeretur, oculus.

(1080) Theodium habet Vita brevior, Godeschalcus, Theodoenum.

(1081) Godeschalcus tantum bis sanctum ipsi apparuisse testatur; tertiam vicem adjunxit Sigebertus.

(1082) De hisce tribus lumine donatis agit Godeschalcus cap. 3, ex quo, uti et quæ de ecclesia Leodii erecta subdit, ea didicit Sigebertus.

(1083) Hunc annum, quem in Christi 721 vel 722 incidisse ostendimus, deprompsit ex biographo S. Huberti apud Surium.

(1084) Id est pro scaris reliquiis distribuenda.

(1085) In Vita breviori legitur Nivella.

(1086) In eadem Vita breviori est Harmala.

(1087) A Godeschalco contractus dicitur.

(1088) Legia sive Leodium, vivente S. Lamberto, villa tantum fuerat; sed verisimile tamen est, iam ob locum martyris illius, miraculis et ecclesia illustratum, jam tum incrementa cepisse.

(1089) Matrem restitui ex Vita breviori; nam in ms. nostro perperam legitur, martyrem.

modo vergentibus, tu per hunc effloruisti in pulchrae juventutis statum. 'Protegat te in sevm suis sanctis martyr suffragiis, qui te ad hoc provexit, ut in terra merito et nomine magnificeris. Ex tunc in reliquum tempus non est modus vel numerus miraculorum; cum omnibus per Lantberti nomen ibi Deum invocantibus in veritate semper patuerit ostium divinæ misericordiæ. Erat illic videre compeditorum vincula, debiliū sustentacula, in argumentum virtutis Dei appensa. Quicumque veniebat fidei tenax, nunquam redibat inefficax.

61. Hic quoque sanctus martyr, sicut piis et fidelibus pius et opportunus adjutor erat, ita erat contra impios aut beverus correptor aut justus ultor. Post paucos enim annos translationis ejus (1090), ægrotante sæpe nominato Pippino majore domus, ibat ad eum visitandum filius ejus Grimoaldus, qui devotus S. Lantberto, ideo forte amplius quia occubuerat pro defenso matris ejus Plictrudis matrimonio, divertit Legiam, et ad tumulum sancti oraturus accessit. Inter orandum exceptus ibidem ante altare S. Lantberti perimitur a quodam satellite Rabbodonis ducis Frisonis, cujus filia a patre suo Pippino sibi desponsatæ connubium expectabat (1091). Sed Rabbodo id impune non tulit, cujus instinctu innocens occubuit Grimoaldus: nam non multo post idem Rabbodo mirabiliter a dæmone ludificatus, subita periit et æternali morte (1092)

62. Post decessum S. Lantberti gens Northmannica beluina feritate spirans, Leodium, id est Legiam, violenter irrupit, et municipiis effractis atque combustis, civibus etiam immoderata cæde fuis, et substantiis direptis, ad ultimum ecclesiam S. Lantberti igne consumpserunt, et eam solo coæquantem, sola ruinæ et combustionis vestigia reliquerant.

(1090) Quæ hic narrat, anno Christi 714 contigisse probavimus in Commentario prævio num. 118 et sequentibus; ideoque erravit Sigebertus, dum eadem aliquot annis post delatum eo sancti corpus contigisse asseruit.

(1091) Errat Sigebertus; Cointius enim ad annum Christi 711, num. 7 ex Annalibus Metensibus et Gestis regum Francorum probat, Teutsindam vel Theodosindam, Radbodi Frisonum ducis filiam, Grimoalko reipsa nuptam fuisse, anno scilicet 711 secundum citatos Annales.

(1092) Fabulatur hic denno Sigebertus, dum Radbodum non multo post Grimoaldi cædem, in cujus suspicionem ipse revera venit, ludificatum a dæmone obiisse ait. Constat enim ex Annalibus a Cointio ad annum Christi 719, num. 14 citatis, ipsum primum prædicto anno 719 vita functum esse, cum jam ante Carolum Martellum cum exercitu suo cecidisset, ut apud eundem Cointium ad annum Christi 716 num. 1 videre est. Quod de ludificatione dæmonis ait, consule At S. Wlfranni episcopi Senonensis tom. III Martii, a pag. 146 in Appendice.

A Deinde ad locum in quo sanctum corpus venerabatur, barbarica præsumptione volentes accedere, et optima, quæque invenirent, diripere, {divinitus incussa formidine resiliens aufugerunt; qui fugientes hoc modo fugam suam consolabantur, dicentes sibi dispendium evenisse, quod solam et nunc adeo pretiosam circa Martyris corpus ita micantem fabricam non abstulissent (1093). Quia longum est et tædiosum singula S. Lantberti miracula particulariter enarrare, Dei per eum operantis potentiam laudem universaliter.

63. Vitam S. Lantberti primitus jussu Agilfridi episcopi scripsit Godescalcus, diaconus ipsius congregationis, qui fuit tempore Pippini tertii et Caroli Magni (1094); quam licet pro simplicitate sensus multis barbarismi et stylocismi vitis expresserit (1094), eam tamen totam ad honorem sancti martyris ipse aurigraphus aureis litteris scripsit, et gesta quidem ejus veraciter prosecutus, de causa martyrii (1095) parum libero ore est locutus. Quod hac de causa fecisse creditur, ne sui temporis regibus culpam majorum suorum videretur exprobrare. Ex illicito quippe Pippini (1096) et Alpaidis conjugio natus est Carolus Martellus, ex Carolo Pippinus tertius, qui ex principe in regem Francorum promotus est; de Pippino Carolo Magnus, quo nemo ante ipsam vel post ipsam fuit major; de quo dubitari potest fortior an felicior esset, potentior in republica, an religiosior in ecclesiastica disciplina.

C Passus est autem S. Lantbertus xv Kalendas Octobris, anno episcopatus sui xl, sub rege Francorum Hildeberto Theodorici regis filio, a quo Theodorico reges Francorum solo nomine regnabant, penes majores-domus potentia regni constituta, usque ad Pippinum tertium in regem promotum.

set, ut apud eundem Cointium ad annum Christi 716 num. 1 videre est. Quod de ludificatione dæmonis ait, consule At S. Wlfranni episcopi Senonensis tom. III Martii, a pag. 146 in Appendice.

(1093) De hac irruptione Northmannica consule Commentarium prævium § 14, ubi ex vetustiori anonymo ostendi, minime verisimilia esse quæ de eo metu ad S. Lambertii corpus Northmannis incusso narrat Ægidius Aureæ-Vallis; sed ibidem non observaveram, Ægidio hac in parte Sigebertum præluxisse. Anonymo tamen standum putamus.

(1094) In Ms. nostro perperam legitur: represent.

(1095) Ita correxi ex Vita edita nomine Reineri; nam Ms. nostrum vitiose habet: *et cum martyrii*.

(1096) Vox Pippini ex Ms. nostro exciderat; quam ex mox laudata Vita restitui.